

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit
nummer o.a.:

● Het mortierpeloton ● Je moet toch...!? ● Gokken ● Nelson Mandela ● TV bij winterspelen ● Das schreckliche Mädchen ● Uit balans ● Interventie ● Maximum Bob op nieuwe muzikale wegen ● Helikopters vernield ● Overtuigen ● Paul Delvaux ● Niet alleen vlocken is aangeleerd

nr. 4, april 1992, 31e jaargang
Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-
Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine
van Hinte, Peter Samwel, Jos Siersma,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van
Dam, Evert van Dijk, Gerard van
Erkelens, Pieter de Jager, Tom
Janssen, Stef Kessels, Willy Lohmann,
Frits Maas, Len Munnik, René Nauta,
Leo van Opzeeland, Cor Out, Tom
Pauka, Freek Pol, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Hans Schonk,
Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Wessel
Visser, Leon Wecke, Hans van Wissen.

Eindredactie:

Frank Spoelstra

Vormgeving:

Piet Boom en Frank Spoelstra

Redaktiesekretariaat:

Erika Krijt-Leyendekkers

Druk: Brouwer Offset Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.
Bijdragen in EGO verschijnen op per-
soonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van de
redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Je moet toch... !?	2
Het mortierpeloton	3
Gokken Bob	6
Gokken	8
Vragen staat vrij	9
Nelson Mandela	10
Das schreckliche Mädchen	12
Bollêuh (poster)	14
Uit balans/Gedicht	17
Helikopters vernield	18
Interventie (Prikkel)	19
Personalia/Puzzel	20
Overtuigen	21
Paul Delvaux	22
Niet alleen vloeken is aangeleerd...	24
TV bij Winterspelen	25
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's: voorpagina Wim Reinders,
pag. 21. Gerard van Erkelens

JE MOET TOCH... !?

Elke maandagochtend en elke woensdagavond komen groepen jonge militairen naar
het Coornherthuis voor een GV-conferentie.

GV: - even weg uit de kazerne,
- uit de sfeer van het moeten,
- uit de verveling,
- uit het uniform...

Bijna altijd een positieve onderbreking van de dagelijkse sleur.

Soms is het omschakelen moeilijk. Zelf je eigen programma invullen, duidelijk maken
waar jij het over wilt hebben. Een bar in eigen beheer en het verzoek om je aan de regels
van het huis aan te passen. Kortom, het weer zelf verantwoordelijk zijn.

Sommigen schrikken bij de ontdekking dat ze soms al na zes weken dienst er automa-
tisch vanuit gaan dat de ander het wel regelt. Anderen slaan door naar het andere uiter-
ste en weten niet om te gaan met de geboden mogelijkheden.

Veel vaker dan een aantal jaren geleden komt, soms in het programma, soms 's avonds
aan de bar, aan de orde waarom je eigenlijk in dienst zit. Zonder mensen te betichten
van argeloosheid of naïviteit komt toch de vraag op of jongeren anno 1992 wel stil-
staan bij wat de keuze die ze, al dan niet bewust, gemaakt hebben inhoudt:

Je moet toch...

Als KVV-er verdien ik meer...

Het is maar een jaar...

Het staat goed in mijn curriculum...

Maximaal drinken en stappen...

Bij de vraag wat er nu eigenlijk als militair van je verwacht kan worden blijken weini-
gen, voordat ze in dienst gingen, te hebben stilgestaan en ook nu niet stil te (willen)
staan:

We hebben toch een gezellige groep...

Echte oorlog komt er toch niet meer...

Dienstplichtigen worden toch niet ingezet...

Als beroeps kies je ervoor...

Naar Noorwegen wil ik wel...

De argeloosheid waarmee deze mensen denken dat zij niet degenen zullen zijn die wor-
den ingezet. En de argeloosheid waarmee ze er vanuit gaan dat hén niets zal gebeuren
als ze worden ingezet is beangstigend.

Minstens even vreemd is het dat de Nederlandse samenleving ogenschijnlijk weinig
aandacht heeft voor de mogelijke gevolgen van het inzetten van mensen in oorlogssitu-
aties of bij vredesmissies.

En dat terwijl de geschiedenis had kunnen leren:

- talloze Indië-gangers, nu nog bezig met het verwerken van dat deel in hun geschiede-
nis;
- de ruim twee keer zoveel zelfdodingen na, dan gesneuvelden in, de Vietnam-oorlog;
- de Libanongangers, waarvan verscheidenen psychiatrische hulp hebben gezocht;
- dan de verhalen die druppelsgewijs naar buiten komen over ontsporingen van
Engelse militairen die in de Golf zijn geweest en de ontkenning daarvan door de ho-
gere legerleiding en de politiek, terwijl juist zij na de traumatische ervaringen in de
Falklands daarop voorbereid hadden kunnen zijn.

Je moet toch...

De grote vraag is echter hoe wij als samenleving hiermee om willen gaan. Is het eerlijk
te blijven profiteren van het 'je moet toch', de avontuurzin of de hang naar kameraad-
schap... Mogen we gebruik blijven maken van de naïviteit van jonge mensen, die niet
nadenken over de gevolgen van hun 'onbewuste' keuze en de kleine lettertjes van het
kontraat? En... Wordt het niet eens tijd dat jongeren na gaan denken over datgene waar
ze mee bezig zijn en waar ze voor worden opgeleid als dienstplichtig- of beroepsmili-
tair?

Kortom, wordt het niet eens tijd dat de samenleving zich bewust wordt, is en blijft, van
haar verantwoordelijkheid ten opzichte van jonge mensen?

En wordt het ook niet eens tijd dat die jonge mensen zélf zich bewust worden, zijn en
blijven van de verantwoordelijkheid ten opzichte van zichzelf, dus bewuster keuzes
gaan maken?

Redactie

HET MORTIERPELTON

'Ze noemden ons het wazigste peloton dat er was'

Van verveling hebben ze geen last gehad in hun mortierpeloton. Vele weken waren gevuld met eerst het veld in en daarna de rest van de week onderhoud plegen. Ze deden vaak hetzelfde tijdens die oefeningen, maar dat vonden ze leuker dan de dagen op de kazerne.

Erno Michielsen en Jan Albers, allebei 20 jaar, zijn in maart vorig jaar opgekomen in Assen en ondertussen al weer thuis. Erno in Rotterdam waar hij verkoper is in een groot warenhuis; Jan in Zwolle waar hij timmerman is en vechtsport-instrukteur.

Raadsman Wim Reinders praatte met hen over hun indrukken van een jaar dienstplicht bij een pantserondersteunings(paost)compagnie.

Vat eens in een paar woorden samen wat jullie van je diensttijd vonden.

Jan: Al draagt een aap een gouden ring...

Leg dat eens uit.

Jan: Het ziet er aan de buitenkant mooier uit dan het is. Voor ik in dienst ging dacht ik dat het leger mooi was. En dat viel dus tegen.

En jouw indrukken, Erno?

Erno: Ik had slechte momenten en goeie momenten en de slechte zijn bij mij dit jaar vaker voorgekomen dan de goeie. Ook ik

kwam positief het leger in, net als Jan. 't Leek me ook heel leuk.

Zo te horen staat Erno positiever tegenover dit jaar dan jij, Jan.

Jan: Twee mensen zijn nooit hetzelfde; mijn manier van denken is anders, die is korter. Ik heb één vast punt: het klopt niet, uit! Anderen denken: aan deze kant klopt het niet, aan de andere kant wel. Mijn eerste indruk was negatief en daar hebben andere indrukken niets meer aan kunnen veranderen.

■De dreigende douw

Hoe ontstond die eerste negatieve indruk?

Jan: Door het gecombineerd.

Erno: De eerste dag is het gelijk al alsof je tegen een muur aanloopt. Je weet dan meteen dat iedereen die wat op z'n schouders heeft hangen met u aangesproken moet worden. Je wordt met de hele groep door één of twee man gecombineerd; je bed moet zò opgemaakt zijn, je sokken moeten weer zò opgerold worden, alles in de kast moet mesbreed gevouwen zijn. Ik snap wel dat het puur om de discipline gaat, maar ik denk dat je die beter leert in de praktijk, hoe je met elkaar omgaat en werkt.

Jan: In het begin word je meteen al voor een gedeelte uitgeschakeld; je voelt je hulpeloos. Je kunt daar wel tegen ingaan, maar eigenlijk kun je dat ook weer niet. Want je kunt een douw krijgen, boetes die steeds hoger worden en daar heb je gewoon geen zin in. En bovendien is het ook zo dat je weinig verteld wordt als je opkomt; je weet niet wat mag en wat niet mag. Je wordt afgebekt en dat heb je wel eens vaker meegemaakt, maar niet zo vaak achter elkaar.

Erno: Op 3 maart ben je nog in vrijheid en op 4 maart ben je compleet van je vrijheid af.

Jan: Een deel van je leven, van je gedachten wordt weggeslagen.

En deze ervaringen zorgen ervoor dat de positieve houding waar je mee binnen kwam, ineens is verdwenen?

Jan: Jazeker, en mijn gedachte daarbij is dat je met commanderen niet zoveel bereikt. Als je iemand normaal iets vraagt, dan bereik je veel meer.

Erno: Hier valt ook niet te praten over hoe

BEL VOOR EEN BAAN 085-515155.
OF VRAAG JE COMMANDANT.

Erno (l) en Jan voor de
'gouden ring' van Jan...
en achter de koffie

je de dingen doet; dat kun je op je werk wel. Ik ben wel gewend aan een chef boven me, maar hier moet alles op de manier van de chef. Alles moet zoals hij het wil.

■De druk erop houden

Beiden hebben ze veel ongenoegen over de manier van leiding geven. Toch kwam het nauwelijks voor dat een opdracht niet werd uitgevoerd. Ze herinneren zich eens een voertuig niet te hebben schoongemaakt, omdat daar geen tijd meer voor was. Ze kregen die opdracht van de sergeant; wezen hem erop dat er geen tijd meer voor was, maar hij bleef volhouden dat het gebeuren moest. Ze hebben het gewoon niet gedaan en ze zijn niet beschuldigd van 'weigerings dienststopdracht'. De sergeant wist zelf dus ook wel dat zijn opdracht niet redelijk was. Door dat soort opdrachten probeerden de kaderleden de druk op het peloton te houden.

Jan: Zodra een kaderlid zijn druk zou verliezen, zou hij z'n peloton kwijt zijn. Ze noemden ons peloton het wazigste peloton dat er was. Iedereen was erg verschillend en kwam sterk voor z'n eigen mening op. En dat kunnen ze niet hebben.

Erno: Wij zijn inderdaad een verschrikkelijk moeilijk peloton, maar wat oefeningen en wedstrijden betreft hebben we altijd ook

verschrikkelijk hard gewerkt en eruit gehaald wat eruit te halen viel. Maar toch klagen ze altijd over ons.

In welk opzicht waren jullie dan moeilijk?

Erno: In de omgang. Wij willen gewoon voor onze eigen mening uitkomen en daar zijn zij het niet mee eens. Wij moeten hun mening accepteren.

Jan: Het leger is een woordenboek, alleen het woord 'respekt' staat op de verkeerde plaats. We hebben het hele jaar goed ons best gedaan, we zijn in november het beste mortierpeloton van Nederland geworden door de Menno van Coehoornbeker te winnen. Maar van de overste krijg je niets positiefs te horen.

En van jullie eigen kader?

Jan: Onze pelotonscommandant sprak z'n tevredenheid wel uit, maar de hogere mensen kwamen ook kijken. Waarom krijg je van hen dan niks te horen?

Erno: En toen de overste tenslotte toch nog kwam, had hij het over een faktor van geluk bij ons resultaat. Bamm, dan is ineens alle motivatie verdwenen. Het woordje 'gefeliciteerd' hebben we niet eens gehoord, terwijl hij twee meter bij ons vandaan stond.

Jan: Binnen de eigen compagnie is er wel aardig wat respekt voor onze prestaties, tot en met de kapitein, maar als je hoger komt is het er niet meer.

Als jullie eigen kaderleden genoeg waardering voor jullie optreden hebben, waarom is die waardering van hogerhand dan nog belangrijk?

Jan: Bij de prijsuitreiking zou prins Claus zelfs komen. We moeten dus aan die hogeren laten zien dat we goed zijn. Laat hen dan ook eens met iets komen. Het mes snijdt toch niet maar aan één kant?

Erno: We moesten ook eens een démoetje geven waar een Spaanse generaal bij was. We waren nog niet klaar toen ze alweer wegreden. Dan sta je echt voor paal. En dat is niet alleen de mening van ons tweeën,

maar van het hele peloton.

(P.S. Drie dagen voor hun afzwaaien kwam er toch nog een beloning van hogerhand bij monde van de overste. Hun peloton werd uitgeroepen tot het beste van de Charlie lichting 91-2. Ze kregen een tevredenheidsbetuiging en samen een bedrag van 400 gulden.)

■Niet meedraaien

Wat was voor jullie het vervelendste van je diensttijd?

Erno: Zes maanden smev (vrij van sport, marsen, exercitie, velddienst), waardoor ik heel veel oefeningen heb gemist. Tegenover m'n collega's vind ik dat jammer, want ik zit bij de verwarming terwijl zij bij -14 graden in Duitsland oefenen. En bovendien zit ik dan in m'n uppie, terwijl ik het liefst bij mijn maten ben. De sfeer op de oefeningen mis ik dan.

Jan: De sfeer op oefeningen is gewoon te gek.

Erno: Tijdens oefeningen ben je één grote groep en moet je het met z'n allen doen. Op de kaserne gaat iedereen z'n eigen gang of verdwijnt men in kleine groepjes.

Jan: Op oefening leer je je vrienden kennen en leer je om ze te helpen. Je hebt de groep ook nodig, want in je eentje rooi je het niet.

Wat vond jij het meest vervelende van het afgelopen jaar, Jan?

Jan: Ik heb in het ziekenhuis gelegen en ben daarna twee maanden thuis geweest. Toen heb ik heel weinig gehoord van het kader: alleen wanneer ik zelf belde. Niemand vroeg hoe het ging. Van de jongens kwam er wel bezoek, maar van de leiding dus niet. Daar werd ik erg agressief van. Binnen de poort ben je een nummer en zodra je buiten de poort bent zijn ze je vergeten.

Wat deed je met die agressie toen je terugkwam?

Jan: Niks.

Helemaal niets?

Jan: Nee. Als ik werkelijk wat gedaan had, hadden we inmiddels een begrafenis gehad. Maar je kunt gewoon niks doen, anders krijg je douwen.

Maar je kunt toch op z'n minst zeggen dat jij je geërgerd hebt aan de manier waarop je behandeld bent?

Jan: Dat heb ik ook wel gedaan. Maar zodra ik het buro weer uitloop zijn ze dat vergeten.

Dat weet je niet.

Jan: Het gaat me daarbij niet alleen om mezelf, maar ook om wat er na mij komt. Ze zullen heus nog wel meer pelotons opleiden, waarbij ook mensen in ziekenhuizen terecht komen. En als die dan ook niks te horen krijgen...

Daar maak ik me kwaad over.

In elk geval heb je iets met die boosheid gedaan. Hoe ging het daarna?

Jan: Weken nadat ik weer terug was, vroegen sommigen: Hé, je hebt toch in het ziekenhuis gelegen? Hoe is het nu met je? Kijk, dan hoeft het niet meer.

Vroegen ze dat toen je al weer volop meedraaide?

Jan: Ik draai niet meer volop mee. Ik kan volop meedraaien, maar ik vertik 't gewoon. Ik heb tegen de dokter gezegd dat ik het wel kon, maar niet meer wilde door de manier waarop ik behandeld was. Toen heb ik een mutatie gekregen tot einde diensttijd, voor de laatste twee maanden. Ik heb me goed ingezet in het begin en als daar niets voor terugkomt dan denk ik: Barst maar.

Het leukst was de tijd dat ze dus als peloton bij elkaar waren. Dat gebeurde voornamelijk tijdens oefeningen, want op de kazerne werd het peloton opgedeeld in kleine groepjes die allemaal ergens met onderhoud bezig waren. Dan was de sfeer lang niet zo prettig. 's Avonds na diensttijd werd het dan wel weer leuk, hoewel de pauzes – weer met z'n allen bij elkaar – ook gezellig waren. De open dag van de kazerne en de ouderdag vond Jan ook de moeite waard. Hij vindt wel dat de mensen dan alleen maar de leuke dingen te zien krijgen – de gouden ring. Het onplezierige van het militaire leven blijft verborgen, net als bij de reclame voor het leger op de tv. De aap blijft verborgen.

Maar alles wat slecht is vergeet hij wel, net als Erno. De leuke dingen onthouden ze, de shit vergeten ze. Hoewel Jan het liever niet gedaan had, de dienst. Terwijl hij het plan had om beroeps te worden.

■ Steeds doorgaan

Het vreemdste vonden ze dat ze wel mochten klagen over opdrachten, maar pas nadat ze die hebben uitgevoerd. Klagen deden ze dan niet meer, want dan zouden ze te horen krijgen: maar je hebt de opdracht toch uitgevoerd, dus zo erg kan het niet geweest zijn!

Jan (l) en Erno hebben heel wat tijd in de YPR doorgebracht

En dat was eigenlijk ook zo. Die opdrachten waren niet zo verschrikkelijk, maar al die kleine ergernissen over wat ze verplicht moesten doen, die werden een zware last op hun rug. En dan waren er ook de eigen problemen die meespeelden.

Erno: Er is een moment geweest dat ik het niet meer trok. dat ik helemaal gek werd, eruit wilde. Ik heb toen gepraat met de anderen over wat ik fout deed en wat zij fout deden. En daarna is het stukken opgeknappt.

Erno's enkelbanden waren niet zo goed, want hij was er eens flink doorheen gegaan. Tijdens een mars ging hij er weer doorheen en moest toen nog drie kilometer lopen. Hij wilde er niet bij gaan liggen, want dan kon het wel drie uur duren voordat er hulp zou zijn. Hij liep dus door en kwam daarna meteen in het kzv (kazerne-ziekenverblijf). De volgende dag keerde hij terug met z'n been in het gips en kreeg te horen: 'Michielsen, knap dat je bent doorgelopen!'

Achteraf vraagt hij zich af of hij nou knap is geweest of stom. Want is het wel goed voor je lichaam om met zo'n blessure door te lopen?

Hij heeft alleen maar gedacht: ik loop die mars uit. Maar daarna loopt hij in het gips. Zou dat ook gebeurd zijn als hij niet was doorgelopen?

En een andere vraag: ben je op die manier niet bezig om jezelf ongeschikt te maken voor de dienst?

■ Advies

Laatste vraag: Wat zouden jullie de minister willen adviseren om het leven van de dienstplichtige militair te verbeteren?

Allebei: 1) Kaderleden moeten zo worden opgeleid dat ze de soldaten op een menswaardiger manier behandelen. 2) Jongens die opkomen moeten beter worden ingelicht over wat hen te wachten staat. 3) De diensttijd zou met de helft kunnen worden verkort voor wat hun functies betreft.

Ik zal ervoor zorgen dat het advies op de goede plek terecht komt.

Wim Reinders

Aktiviteiten van de Jonge Humanisten

Op zaterdag 25 april a.s. organiseren de Jonge Humanisten een themadag over **eerlijkheid**. Naast een lezing door de bekende auteur René Diekstra, psycholoog aan de Universiteit van Leiden, zal het thema in kleine groepen worden uitgewerkt d.m.v. spel, drama, discussie e.a. De dag vindt plaats in ENOR, Oudegracht 283 in Utrecht, van 10.30 tot 17.00 uur. De kosten zijn f 12,50.

Voor meer informatie en aanmeldingen: Tjitske Verkruijsen, tel. 030-318145.

Verder zal er weer een **lang kampeerweekend** worden gehouden van donderdag 28 mei (Hemelvaartsdag) tot en met zondag 31 mei a.s. Plaats nog nader te bepalen, maar zeker in een fraai natuurgebied. Het is de bedoeling dat het vooral gezellig gaat worden; daarnaast zullen de deelnemers/sters zich bezig houden met kunst en natuur en zal er ter afsluiting een borrel zijn.

Kosten f 75,-. Inlichtingen en opgeven bij: Ariane de Brauw, tel. 030-318145.

En wie tenslotte nog meer wil weten over de (vele) andere activiteiten van de Jonge Humanisten in Nederland en België – bijv. het internationaal jongerencongres de laatste week van juli in de RAI in Amsterdam, een zeilweek in augustus of diverse regionale evenementen – kan altijd even een telefoontje plegen (tijdens kantooruren) naar bovengenoemde personen.

MAXIMUM BOB OP NIEUWE MUZIKALE WEGEN

'Wij willen actie zijn, geen reactie'

Maximum Bob is de naam van een trio muzikanten uit Nijmegen dat zich niet makkelijk in een hokje laat stoppen. De drie bandleden, die opereren onder de namen Loony (bas/zang), Chaos (drums) en Unkel (gitaar), zijn afkomstig uit het krakerswereldje en hebben zich voorheen naast actievoeren ook bezig gehouden met het spelen in verschillende hardcore-punkbands. Daar liggen dus de grondvesten, maar MXM Bob is anders.

De begin dit jaar uitgebrachte CD *Be My Judge* is een bonte mengeling van hardcore, funk, jazz en hardrock. Naar eigen zeggen maakt het Bobtrio maximale muziek met maximale inzet. Daar doen de drie, die respectievelijk in het bezit zijn van een Nederlands, Frans en Zwitsers paspoort, tijdens optredens nog een extra schepje bovenop en dan komt de mêlée van bop, swing en power pas echt goed tot zijn recht.

Het drietal timmert nu zo'n tweeënhalft jaar aan de weg onder de naam Maximum Bob. Ze hebben zich genoemd naar de Amerikaanse rechter Robert Isom Gibbs, die erom bekend stond dat hij altijd de maximale straf gaf. In de aanvangsperiode gingen ze nog vergezeld van een zanger, maar die bleek niet binnen het concept van de band te passen. Loony besloot toen om zelf maar te gaan zingen.

■ Prijzen

Dat bleek te werken, want de band begon popprijzen te winnen en schopte het zelfs

tot Vara-radio Popkrantgroep van de maand. De prijzen werden in 1990 in drie maanden tijd binnengesleept op talentenjachten in Venlo, Zwolle en Nijmegen. Hun comic-achtige humor, gepaard met een energieke presentatie en technische perfectie, sloeg aan. Al snel had de groep een vaste schare fans die het trio in de 'Maximum-bus' naar elk optreden volgde. De volgende stap bleef niet lang uit. Maximum Bob was een band zonder platencontract en dus een potentiële prooi waar gewiekste platenbonzen jacht op konden maken. De groep vond de beloften van de gevestigde maatschappijen echter te

vaag en besloot in zee te gaan met het nieuw opgerichte label Brinkman Records. De Maximum Bob-CD, die onder productionele leiding van Marc de Reus (ex Div en producer van onder andere D.A.M.N. en The Nozems) afgelopen zomer werd opgenomen, was voor het label de eerste release.

■ Eigenwijs

Loony: "De CD klinkt voor ons doen vrij poppy en toegankelijk. Live spelen we een mix van de CD en wat moeilijker nieuw werk. We hebben toevallig de juiste verhouding tussen toegankelijkheid en virtuositeit gevonden. Voor Nederlandse begrippen maken wij nieuwe muziek. Mensen hebben vaak nog iets van: 'Wat is dit?' De nummers hebben rare breaks, dus gaat er tijdens een optreden niemand meehossen als hij ze niet echt goed kent. Voordat je het weet word je op het verkeerde been gezet. Qua muziek zijn we altijd een stapje voor op het publiek. Wij willen actie zijn, geen reactie. Dat hebben we altijd al gehad, van trends hebben we ons nooit iets aange trokken. We blijven dat eigenwijze bandje."

Dat ze anders zijn dan andere Nederlandse

bands blijkt niet alleen uit de muziek, maar ook uit de ongekende dadendrang van Maximum Bob. Zo liepen ze bijvoorbeeld gehuld in lendedoeken en met kruizen op hun rug door het centrum van Nijmegen om aan het einde van de tocht foto's te laten maken, waarbij een kruisiging van het drietal gesimuleerd werd. Zo'n foto siert ook de hoes van *Be My Judge*.

■Iets geks doen

Met dezelfde drie kruizen bezochten ze ook Villa '65, de VPRO-radiostudio in Hilversum. Eerst werden de kruizen daar in de tuin de grond ingeslagen en daarna betrad de band onaangekondigd het pand tijdens een live-uitzending van het programma *Nozems a go-go*. Ze wilden John Lydon (beter bekend als Johnny Rotten van de Sex Pistols en tegenwoordig frontman van Public Image Ltd.) die daar te gast was, graag ontmoeten.

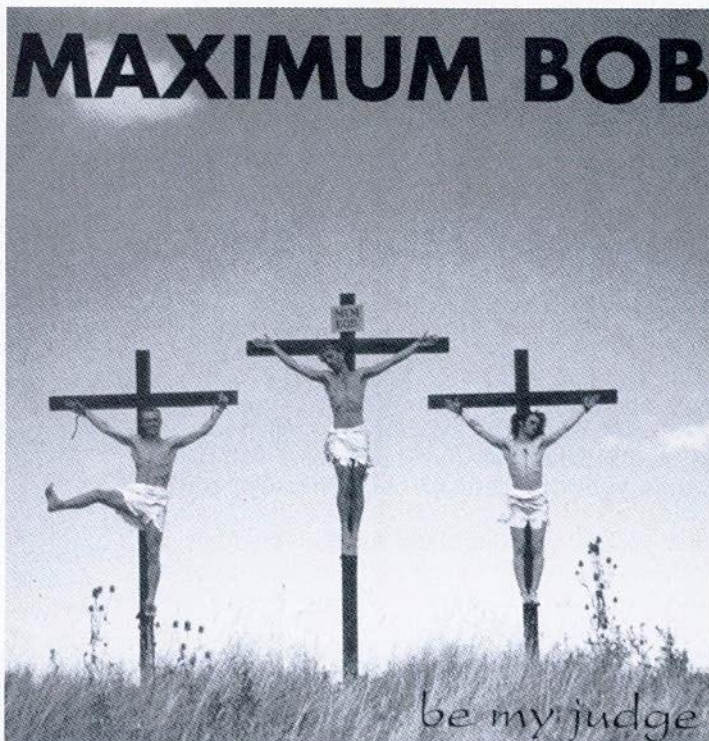
"Wij stonden al enkele weken genoteerd als Moordplaat. De gast mag altijd één van de drie aan hem voorgelegde plaatjes laten staan en aangezien Johnny's motto luidt: 'I speak as I find', paste dat prima in het concept van *Be My Judge*. Het eerste singletje dat ik ooit kocht was bovendien van de Sex Pistols, dus moest ik hem toch effe ontmoeten. Hij was precies zoals ik hem verwachtte. Boeren laten, spugen en recht voor z'n raap," aldus Unkel met pretoogjes.

"Bij onze optredens proberen we ook altijd iets speciaals te doen. Iets geks waardoor het publiek het idee krijgt dat we echt aandacht aan de show in hun plaats hebben besteed. Laatst speelden we samen met La Lupa in Winterswijk op een zogenaamde Peppers-dag, dat refereerde aan de Red Hot Chili Peppers. We dachten: 'Jee, wat doen we hier, daar hebben wij toch niets mee te maken?' Dus kochten we bij wijze van grap bij de plaatselijke groenteboer alle pepers die hij had. Die gooiden we 's avonds de zaal in," vertelt Loony.

Unkel: "Naarmate we vaker gaan optreden wordt zoiets wel steeds moeilijker. Wanneer je twee of drie keer in de week moet spelen en ook nog eens drie keer in de week oefent, zoals wij dat doen, dan heb je daar geen tijd meer voor. Soms weet ik niet eens meer in welke plaats ik ben."

■Buitenbeentje

Een lolletje hoort er wel bij voor de Bobband, maar ze kunnen ook heel serieus zijn. Ze komen uit de krakerswereld, waarbinnen ze veel actie voerden en politieke ideeën ontwikkelden. Ageren tegen de staat, daar ging het de jongens om. Toen ze zich met hun band uit het krakerscircuit omhoog werkten naar het clubcircuit en ze met platenmaatschappijen in aanraking kwamen, ontdekten ze dat er in de muziekwereld ook een establishment is. Daar zet-

ten ze zich nu tegen af.

"Veel mensen geven alleen om geldzaken en promotie. Hoe promoot ik en hoe krijg ik zoveel mogelijk procenten? In dit wereldje heb je net zo goed bobo's. Daarom blijven wij in onze nieuwe omgeving nog steeds een buitenbeentje en verliezen we het contact met het kraakcircuit niet. Af en toe spelen we ook nog wel in een kraakpand of op een benefiet, dat doen we dan voor niks. Ik vind dat nog steeds de leukste concerten. Daar kom je tenslotte vandaan en kreeg je als eerste de kans om te spelen. We hebben er veel aan te danken. Ondanks dat je vaak in een vies, tochtig pand staat te spelen blijft het leuk," zegt Loony en hij meent het.

■Geëngageerde teksten

Het engagement van Maximum Bob blijkt ook sterk uit hun teksten, waarin vaak op humoristische wijze wordt afgerekend met een aantal maatschappelijke problemen. Zo gaat *Ventolin Days* bijvoorbeeld over milieuvervuiling door het verkeer, *Clockwise* over de gejaagdheid van de moderne samenleving en *World Of Never Ending* over de manier waarop de mensheid de aarde om zeep helpt, zonder daarbij ook maar een moment stil te staan.

Over de muziek wordt net zo grondig nagedacht. Autodidact Loony geeft uitleg over hoe zijn voorliefde voor ingewikkelde en toch krachtige muziek tot stand kwam. "Ik heb zo'n twee jaar in een hardcoreperiode gezeten en toen hoefde je bij mij niet met melodie in een zanglijn aan te komen. Bands als Raw Power en Septic Death, dat was het helemaal. Steeds harder, lomper en sneller gaat op een gegeven moment echter flink vervelen. Toen zag ik bands als Victims Family en Rhythm Pigs en dat was voor mij dé kick. Ik wist meteen: 'Dat wil ik ook'. Melodie met behoud van energie, zodat je toch nog kan horen dat het hardcorebands zijn."

■Ziel

"Het tweede dat invloed heeft gehad zijn de zogenaamde 'No Pattern-tapes' die ik in die tijd met een vriend in Utrecht uitwisselde. We zetten allerlei verschillende dingen achter elkaar: een middeleeuwse bard, een hardcoreband en een jazz-combo. Je ging steeds vreemdere platen uit de bieb halen. Dingen waarvan je eerst dacht: 'Dat kan toch niet achter elkaar', bleken na twintig keer luisteren te kloppen. Als er maar ziel in zit. Tot slot was er de gitarist van mijn tweede band Impulse. Die was veel meer bezig met melodie en hij probeerde Eddie van Halen video's na te spelen. Hij kwam ook niet uit de kraakwereld – ik kende hem van mijn studie – en had dus een heel andere kijk op muziek dan ik. Die drie factoren bepalen voor een groot deel mijn huidige inbreng in

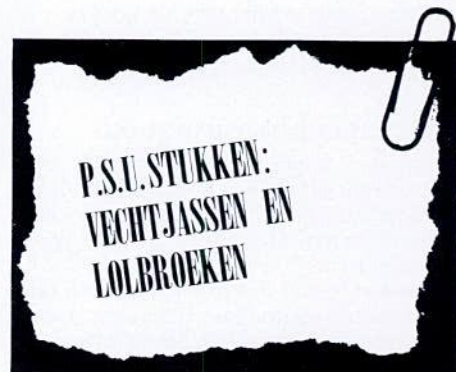
Maximum Bob."

De passie voor muziek is bij MXM Bob zo groot, dat het drietal er niet mee zit dat ze er keihard voor moeten werken en er slechts een schijntje mee verdienen, want dat is nog steeds de situatie voor de meeste popmuzikanten in Nederland. "Het gaat ons alleen maar om veel reizen, spelen en mensen ontmoeten. Zelfs een CD hoeft niet zo nodig, hoewel het natuurlijk wel leuk is. Je wordt ook pas serieus genomen als je zo'n dingetje maakt," aldus Unkel.

■Anti-helden

Loony tot slot: "We maken hele hectische muziek en bewegen veel op het podium. Dat is topsport. We verliezen veel gewicht tijdens optredens, net zo veel als mensen die een dag in de sauna doorbrengen. We werken heel erg hard en zijn absoluut geen rockhelden-band. Eerder een beetje lachwekkende anti-helden. We kunnen echter wel spelen en we zijn ontzettend populair. Onze CD-presentatie zorgde voor een uitverkochte zaal in het Nijmeegse jongeren-centrum Doornroosje. Dat is na Frank Boeijen geen Nijmeegse band op eigen terrein meer gelukt!"

Marco van Nek

GOKKEN

Overal ter wereld spelen mensen spelletjes. En er zijn maar weinig mensen, die dat geen belangrijk onderdeel van hun leven vinden. Door spelen kunnen we even ontsnappen aan de gewone realiteit en ons daardoor ontspannen. Niet voor niets heette één van mijn volleybal-clubs D.I.O. (Door Inspanning Ontspanning).

Tegelijkertijd bootsen we in het spel de werkelijkheid na door middel van competitie, risico's nemen en geldingsdrang. Het plezierige aan spel is dat we meer en makkelijker risico's durven te nemen. Tevens mogen we ons emotioneler uiten.

Als ik tijdens een wedstrijdje tennis voor de derde keer dezelfde fout maakt, zijn mijn emoties voor iedereen een redelijke bron van vermaak. Maar niemand zal op grond van deze reactie gaan twijfelen aan mijn geestelijke vermogens. Mocht ik dezelfde reactie vertonen tijdens m'n werk op de kazerne, dan zal er toch getwijfeld worden aan m'n stress-bestendigheid, of nog erger m'n professionaliteit. Mede daarom houd ik van sporten.

Spel kent helaas ook z'n excessen, omdat speculeren centraal staat.

Waar tijdens spelletjes normaliter verliezen prima draagbaar is (we beschouwen het zelfs als een opvoedingsmiddel), kan bij het spelletje gokken verliezen desastreus zijn.

■ Een paar cijfers

Voor ik verder ga eerst even wat gegevens.

In Nederland waagt 85% van de mensen wel eens een gokje. Gokken is legaal, wordt door de overheid gestimuleerd, vooral vanwege het financiële belang dat die overheid erbij heeft. De overheid ontving in 1986 160 miljoen gulden aan kansspelbelasting (recentere cijfers kon ik niet vinden). De totale geschatte omzet bedraagt meer dan 2 miljard gulden.

In Nederland ervaren 120.000 mensen problemen als gevolg van het gokken. Daarbij moeten we nog eens 20.000 verslaafden optellen.

■ Overheid inconsequent

Militairen kunnen in de KMT's in Nederland en Duitsland en het HMT-Seedorf hun geluk beproeven achter de fruitautomaten. Dat is legaal, net als alcohol na vijven.

Toch is er vanuit defensie zoveel druk uitgeoefend op de militaire tehuizen, dat er een afspraak is uitgerold, die op termijn resulteert in algehele afschaffing van de uit-

betalende automaten in de tehuizen.

Tijdens een kort verblijf in Nederland zag ik in het journaal burgemeester Van Thijn van Amsterdam glimmend van trots het nieuwe casino van Amsterdam openen.

Er is in deze maar één conclusie te trekken. De overheid is inconsequent en gaat ten opzichte van

de militaire tehuizen z'n boekje te buiten. Het enige voordeel is dat defensie, en daar reken ik ook de militaire tehuizen onder, schone handen kan laten zien.

Let wel, ik vind de uitbetalende automaten één van de rottigste uitvindingen van deze eeuw. Met de soms uiterst negatieve consequenties van deze apparaten worden geestelijke verzorgers wekelijks geconfronteerd. Toch ben ik tegenstander van uitbanning van gokautomaten. Daar is één simpel argument voor: het lost weinig tot niets op!

■ Alcoholbeleid

Laten we het eens vergelijken met het alcoholbeleid. Op grond van het feit dat alcoholmisbruik op kazernes zorgelijk werd, zijn er in het verleden goede maatregelen getroffen. Alcohol werd niet verboden. Waarom? Iedereen wist voor 100% zeker dat de alcohol-nuttiging elders zou gaan plaatsvinden.

Dus is er verstandig beleid geformuleerd om het probleem beheersbaar te maken. Excessen konden op deze manier zoveel mogelijk voorkomen worden. (In de militaire tehuizen kunnen geen meters bier meer besteld worden. Er wordt ingegrepen bij teveel drinken, etc.)

Ik sta een zelfde soort beleid voor ten aanzien van de gokkasten, omdat het probleem anders wordt verplaatst van militaire tehuizen naar gokautomaten in de directe omgeving, met alle negatieve gevolgen van dien.

Laten we met betrekking tot de gokkasten een gezamenlijk beleid ontwikkelen, waarin centraal staat preventie en het beheersbaar maken.

■ Experimenten

Er zijn middelen voorhanden, die een experiment verdienen. Enkele voorbeelden (die niet noodzakelijkerwijs de oplossing in zich dragen; wellicht zijn er betere aanpassingen te bedenken):

- Verwissel de automaten maandelijks, zodat er geen psychologische moeder-band kan ontstaan met de kast.
- Verlaag de ingooi en de uitbetaling.
- Monteer een tijd klok en/of bepaal een ingooi-maximum.
- Net als bij alcohol, pas na vijven, en tot 22.00 uur.
- Maximaliseer het aantal kasten tot vier in de tehuizen rond de kazerne.
- Start een voorlichtingscampagne over gokverslaving.

Daarbij moeten we voortdurend in het oog houden dat gokverslaving, net als alcoholverslaving, onuitroeibaar is. Er is niks tegen het drinken van een pilsje of een gokje wagen. De meeste mensen die alcohol nuttigen of gokken zijn en worden niet verslaafd.

Het ligt er maar aan hoe je er mee omgaat, als individu en als organisatie.

*Jacques van den Blink
raadsman in Seedorf*

FOTO WIM HEIJ

?

VRAGEN STAAT VRIJ

We praatten over de opleiding die ze gevolgd hadden; en over het beroep dat ze na hun dienstdienst zouden gaan uitoefenen.

'Ja maar... ik ga geen administratief werk doen, mijn leven lang. Ook al ben ik ervoor opgeleid. Dat is niks voor mij.'

'Ik heb mijn studie economie wel afge maakt; maar ik heb er helemaal geen trek in in die sector te moeten blijven werken.' Er ontspon zich een discussie.

De jongen die na de Mavo voor de Meao had gekozen, vond dat hij op dat moment veel te jong was om die keuze te maken. Wist hij veel wat administratief werk precies inhield, laat staan of hij zich daar prettig in zou voelen. Hij vond dat hij veel te jong een beroepskeuze had moeten doen.

Tot ieders verrassing waren ook de Havo- en Atheneumklanten die daarna een opleiding gevolgd hadden, helemaal niet zeker van hun keuze. Ja, ze waren wel enkele jaren ouder geweest; maar toen ze hun vakkenpakket moesten kiezen hadden ze zich toch ook al aardig vastgelegd en waren een heleboel opleidingsmogelijkheden daarmee ook afgesloten. Hoe moet je nou toch een beeld krijgen van het werk en het beroep van later?

Allemaal hadden ze niet meer dan een heel vaag beeld van het werk van vader of moeder, tenzij die een beroep hadden dat in gezins- of familieverband werd uitgeoefend. Het vakantiebaantje of het werk voor een uitzendbureau was hun andere bron van ervaring.

Enkel wisten het al zeker: zij zouden direct na de dienst beginnen met omscholing. Ze waren niet van plan hun hele leven werk te doen waar ze eigenlijk geen zin in hadden, al was die tegenzin soms bepaald door belabberde eerste ervaringen op werk- of stageplek.

De meesten twijfelden. Zouden ze de moed hebben om zich weer helemaal om te scholen? Al die energie, al die vrije tijd en al die kosten?

Misschien dan toch maar dat werk doen, ook al zagen ze er niet veel in of stond het tegen.

Wat vind jij belangrijk?

Werk doen waar je zin in hebt? Of in het beroep aan de slag gaan waar je voor opgeleid bent, ook al valt het werk tegen?

Welke keuze zou jij maken?

Steven

NELSON MANDELA

Vol vertrouwen in het vredesproces

Samen met de Zuidafrikaanse president F.W. de Klerk en Inkatha-leider Buthelezi, sprak Nelson Mandela begin februari op het internationale managementsymposium in het Zwitserse Davos. Vlak daarvoor praatte de ANC-leider met premier Lubbers en vice-premier Kok, die speciaal voor hem naar Davos reisde, over diens bezoek aan Zuid-Afrika. Mandela verwacht dat er binnen een half jaar een overgangsregering is in Zuid-Afrika. Of hij zelf nog meemaakt in eigen land te kunnen stemmen? Hij betwijfelt het, zo vertrouwde hij Rien Robijns toe, die in Davos een gesprek met hem had.

Bijna als een robot loopt hij door de gewelven van het congrespaleis in Davos, waar hij deze week eregast is van het World Economic Forum, de organisator van het managementssymposium. Wanneer hij, omringd door zeven lijfwachten, langs komt, splijt de menigte stevast eerbiedig uiteen. Nelson Mandela reageert wat onwennig als managers en hun vrouwen vragen samen met hem op de foto te mogen. Maar hij blijft breed lachen en laat zich gewillig van het ene naar het andere conferentiezaaltje slepen om zijn verhaal te vertellen dat met enige huiver wordt aangehoord. Alleen Roelof Botha, de minister van Buitenlandse Zaken van Zuid-Afrika, die ook in het gebouw rondloopt, keurt hij geen blik waardig.

■Grappig

In voorgaande jaren liepen de deelnemers aan het congres in Davos nog storm tegen politici die een boycot van Zuid-Afrika durfden te propageren. Hun favoriet was toen Zulu-leider Buthelezi van de Inkathabeweging die jaarlijks in Davos ondernemersvriendelijke teksten placht uit te spreken en als hun zwarte legitimatie dienst deed om het regime in Zuid-Afrika te vergeelijken.

Mandela vindt het nogal grappig dat PvdA-leider Wim Kok en premier Lubbers dit weekeinde speciaal voor hem naar Davos zijn gereisd. "En wilde uw minister

van Buitenlandse Zaken ook nog meekomen? Wat leuk. Ja, uw vice-premier ken ik wel. Zegt u mij alleen nog even zijn naam."

Hij wacht wel af wat de heren hem te vertellen hebben, zegt hij. Hij is in ieder geval graag bereid hen zijn oordeel over de situatie in zijn land te geven.

■Op de juiste weg

En hoe luidt dat oordeel? Is hij nog tevreden over de politieke ontwikkelingen nadat president De Klerk vorige week een geharnaste rede heeft gehouden, waarin hij in wezen de standpunten van Mandela negeerde?

Mandela: "We zijn toch op de juiste weg. Er worden op het ogenblik serieuze programma's gemaakt. We zijn vol vertrouwen dat het vredesproces doorgaat en dat onze uiteindelijke triomf er komt. We hebben daarmee al een stevige vooruitgang gemaakt. Het ANC is nu een volwaardig gesprekspartner. Meer dan vierduizend politieke gevangenen zijn inmiddels vrijgelaten. De noodtoestand is opgeheven. Sommige veiligheidsmaatregelen die een zeer sterke inbreuk waren op vrije politieke activiteiten zijn verdwenen. Afgelopen november zijn bovendien twintig politieke organisaties het eens geworden over een nieuwe democratische orde. Zeventien van hen hebben daarover een verklaring ondertekend. Daarom ben ik tevreden, al had ik gehoopt dat er sneller resultaten zouden worden geboekt. Wat we nu willen is dat onmiddellijk een regering van nationale eenheid wordt geïnstalleerd."

Bent u niet te optimistisch? Bent u niet bang dat dat proces nog op alle mogelijke manieren zal worden tegengewerkt en dat het uiteindelijk zal stagneren?

"De ontwikkeling van een apartheidsstaat naar een democratische, non-rationale samenleving is een onomkeerbaar proces. Deze regering kan dat nooit meer teruggedraaien. Dat heeft te maken met een geloofwaardigheid en een wettigheid die de huidige regering niet heeft. Daarom heb-

ben we een regering nodig die alle Afrikanen, wit en zwart, vertegenwoordigt. Dat vragen we."

■Nog steeds discriminatie

Zijn sancties tegen de huidige regering nodig om dat proces te versnellen?

"Sancties hebben twee doelen. In de eerste plaats zijn ze nodig voor de totale ontmanteling van de apartheid. Verder moeten ze de totstandkoming van een democratische regering bewerkstelligen. Geen van deze twee doelen zijn nog bereikt. Het is waar dat in de wet de pijlers van de apartheid zijn weggenomen. Maar apartheid heeft niet alleen met wetten te maken. Zij vormt een systeem, een feit, een traditie. Er is nog steeds discriminatie in huisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en sociale zekerheid. Een blank kind heeft vijfmaal zoveel kansen als een zwart kind. De zwarten hebben een acuut tekort aan woningen. We hebben geen goede ziekenhuizen. De pensioenen van de blanken zijn vele malen beter dan die van de zwarten. Dat is de situatie. Aan de andere kant: als er een interimregeling van nationale eenheid zal worden geïnstalleerd, wat ik binnen zes maanden verwacht, dan zullen wij daar deel van gaan uitmaken. En dan worden sancties irrelevant. Wij kunnen nu eenmaal niet om sancties tegen onszelf gaan vragen."

vrede: erin of
eraan geloven,
dat is de kwestie

De blanke minderheid maakt zich sterk zijn rechten te behouden. Hoe staat u daar tegenover?

"Het gaat niet alleen om de rechten van blanken, maar ook om die van kleurlingen en zwarten. We begrijpen de zorgen van deze minderheidsgroepen, maar een politieke partij die de meeste stemmen heeft moet meedoen aan een regering, zo niet de hele regering vormen. Dat gebeurt in elk democratisch land. Daar vechten we voor. De minderheden mogen natuurlijk in dat proces meedoen. Maar de meerderheid van de regering zal zwart zijn, omdat de bevolking zo is samengesteld. In elk orgaan van de regering moet die verhouding een feit worden. De vrees van de blanken en andere minderheidsgroepen dat wij hen dan zullen onderdrukken, is ongegrond. We hebben alleen een deel van de rechten, wat het recht is van iedere burger, ongeacht de kleur. We strijden voor een meerpartijensysteem en voor een multiraciale samenleving. We strijden ervoor dat de rechten van ieders groep worden verzekerd in de grondwet."

■ Zelfbeschikking

Voelt u ervoor de blanken een garantie te geven voor een vantevoren vastgesteld aantal zetels in het parlement?

"Ik kom daartegen in opstand. Die oplossing is in Zimbabwe gekozen en daar ben

ANC-leider Mandela in gesprek met premier Lubbers en vice-premier Kok

ik tegen. Want dat is het handhaven van apartheid. Niettemin heb ik onlangs op mijn mensen een beroep gedaan om de blanken toch maar een blok zetels te geven. Maar dat is verworpen door de blanken zelf, omdat de blanken in mijn land het idee van een geprivilegieerde minderheidsgroep nog niet hebben opgegeven. Zij willen niet zomaar een aantal zetels, ze willen de politieke instellingen domineren. Om die reden hebben ze mijn voorstellen verworpen."

Het idee is ook geopperd de blanken een eigen wit thuisland te geven.

"Dat hebben we verworpen, want we geloven niet in het verdelen van Zuid-Afrika in kleine staatjes. Maar wie het recht op zelfbeschikking wil, kan dat idee naar voren brengen. We zullen daarover dan discussiëren. Maar wij zullen dat vanuit onze politieke overtuiging verwerpen."

■ Gekozen regering

Welke rol zal De Klerk spelen in de nieuwe overgangsregering?

"De Klerks rol daarin zal gelijk zijn aan die van andere mensen. De overgangsregering wordt niet gekozen. Zijn partij zal daar in

zitten en als De Klerk daar ook in wil moet hij dat maar doen. Ikzelf zal dat niet doen. Er zullen mensen van mijn organisatie die zeer competent zijn worden afgevaardigd, maar ik zeker niet. Daarna zullen de mensen eindelijk een regering naar hun keuze kunnen kiezen. Daar wacht ik op."

En dan bent u de nieuwe president van Zuid-Afrika?

"Dat is helemaal niet zeker, dat kan ik niet zeggen. Het is aan de mensen om dat te beslissen. Hen zal ik dienen naar mijn beste kunnen. Ik hoop dat die verkiezingen zo snel mogelijk worden gehouden, maar ik ben er nog steeds niet van overtuigd dat ik zelf ooit in mijn land zal stemmen. Ik ben immers al 74 jaar."

Rien Robijns

DAS SCHRECKLICHE MÄDCHEN

Satirisch politiek pamflet

De Duitse film 'Das schreckliche Mädchen' kreeg vorig jaar in Berlijn een Zilveren beer voor de beste regie, en een Oscarnominatie in de categorie beste buitenlandse film. Het verhaal is gebaseerd op werkelijke feiten: een Duitse scholiere stuit links en rechts op onwil en tegenwerking, als ze probeert meer te weten te komen over de rol die bepaalde ingezetenen van het vriendelijke stadje waar ze woont, in de oorlog hebben gespeeld. Al die accolades zijn meer dan verdiend, want de film is geestig en verrassend, maar stelt toch de nodige misstanden heel duidelijk aan de kaak.

Sonja is de dochter van een keurig schoolhoofd en een al even onberispelijke onderwijzeres. Ze groeit met haar jongere broer en zus op in Philz, een Beiers plaatsje waar iedereen iedereen kent. De moeder wordt weliswaar 'met het oog op de leerlingen' van school gestuurd als ze zwanger voor de klas staat, maar dat accepteert ze. Sonja fungeert in de film als voice-over: ze vertelt over haar gelukkige jeugd, over haar vriendinnetjes, haar radicale oma met wie ze een speciale band heeft en over haar school. De dochters van ouders die veel geld aan de school schenken, krijgen altijd hoge cijfers. Zijzelf is de lieveling van alle docenten en ze krijgt de opgaven van de proefwerken vaak openlijk van tevoren uitgereikt als blijk van waardering, omdat ze de school zo'n goede naam bezorgt. Ze wint op een dag een opstelwedstrijd en mag met de andere Europese winnaars en winnaressen naar Parijs. Wanneer ze op-

nieuw wil meedoen en als onderwerp 'onze stad in het Derde Rijk' kiest, loopt alles opeens een stuk minder soepel. De vrolijke, nietsvermoedende tiener begeeft zich naar het gemeente-archief om gegevens na te trekken, maar wordt in die pogingen gedwarsboomd. Ook andere deuren blijven voor haar gesloten. Ze laat het onderwerp rusten en trouwt met Martin, die als hospitant bij haar op school heeft gewerkt. Als ze twee dochters heeft gekregen, die ze Sarah en Rebecca noemt, besluit ze weer te gaan studeren: ze wil een boek schrijven over het onderwerp dat ze tijdens haar schooltijd noodgedwongen moest laten liggen. Ze forceert nu toegang tot de archieven, maar krijgt dan te horen dat het dossier waar zij haar zinnen op heeft gezet, voortdurend is uitgeleend. Ze moet slinkse manieren gebruiken om het toch in handen te krijgen. Intussen begint haar missie zijn tol te eisen: haar man ergert zich aan het

feit dat ze zoveel tijd aan haar werk besteedt en verlaat haar uiteindelijk, nadat er brandbommen naar binnen zijn gegooid in het huis van Sonja's ouders, bij wie ze inwonet. Maar al deze gebeurtenissen sterken Sonja in de overtuiging dat ze door moet gaan. Ze krijgt stap voor stap steeds meer informatie over mensen die ze van heel nabij kent...

Het verrassende van 'Das schreckliche Mädchen' is het feit, dat de film zich ontrolt als een soort komische opera met scherpe kantjes. Sonja dartelt door het verhaal als een blijmoedige tiener, alsof ze bezig is met een werkstuk over de gedragingen van de veldmuis, of de geschiedenis van het kantklossen. Veel scènes doen hilarisch aan, er wordt speels geswicht van zwart/wit naar kleur, de ouders van Sonja zijn mensen om wie veel en hartelijk gelachen kan worden, en haar lieve sukkel van een echtgenoot past helemaal in de surrealistische, uitvergroete manier waarop de geschiedenis wordt gepresenteerd. En toch is het allemaal heel ernstig en zorgwekkend wat Sonja overkomt. Zou Michael Verhoeven zijn materiaal echter in een ernstige, zorgelijke vorm hebben gegoten, dan hadden we de zoveelste loodzware Duitse bekentenisfilm voorgeschoteld gekregen. Op deze verrassende manier komt de inhoud veel sterker over en dat is precies wat Verhoeven ermee voor heeft. Lena Stolze, die in 'Die weisse Rose' ook de hoofdrol speelde (als een studente die in de Tweede Wereldoorlog samen met haar broer ontvoerd werd omdat ze een verzetsgroep hadden opgericht), is prima voor de rol van Sonja. Ze heeft haarfijn aangevoeld hoe Verhoeven dit stuk actuele geschiedenis heeft willen presenteren en weet de balans tussen lichtvoetigheid en bittere ernst consequent vol te houden.

Leo van Opzeeland

Twee maal Lena Stolze en Robert Giggens in 'Das schreckliche Mädchen'

FILM IN 'T KORT

THE PRINCE OF TIDES

Als Barbra Streisand iets aanpakt, dan doet ze het grondig. Haar vorige zelf geregisseerde film, *Yentl*, waarin ze ook de titelrol speelde, was een meeslepend werkstuk naar een boek van Isaac Bashevis Singer. Deze maand kunnen we in ons land kennismaken met *The Prince of Tides*. Opnieuw stond Streisand zowel voor als achter de camera. De film is gemaakt naar de zeer lijvige bestseller van Pat Conroy (in ons land uitgegeven onder de titel *Prins der Getijden* bij Het Spectrum).

Hoofdpersoon is een werkloze leraar (Nick Nolte), die bij de psychiater (Streisand) van zijn zuster (Melinda Dillon) wordt ontboden nadat de vrouw voor de tweede maal een zelfmoordpoging heeft gedaan. De shrink hoopt via de broer meer inzicht te krijgen in de beweegredenen van haar cliënte. Als gevolg van hun wederzijdse ontboezemingen (de psychiater heeft het

Boven: Barbra Streisand als psychiater met Nick Nolte en onder: Jeroen Krabbé als haar echtgenoot tegenover Nick Nolte in *'The Prince of Tides'*.

zelf ook allemaal niet zo tof voor elkaar) belanden ze al snel in elkaars troostende armen...

Hoewel de film zeker onderhoudend is, is hij als geheel niet echt overtuigend. Doordat er veel uit het originele verhaal is weggelaten vanwege de lengte, komen de

driftige vader en de ambitieuze moeder, die de jeugd van de broer en zuster zo negatief hebben beïnvloed, veel te weinig uit de verf. 't Is wel heel leuk om onze eigen Jeroen Krabbé tegenover zulke cracks te zien spelen, al is het dan ook in zijn zoveelste onsympathieke rol, als Streisands op-schepperige echtgenoot. Haar eigen zoon Jason Gould speelt ook in de film haar zoon.

LITTLE MAN TATE

Een film die tot mijn verbazing bij het regen van Globes en Oscars totaal over het hoofd werd gezien, is *'Little man Tate'*. In dit intrigerende verhaal speelt de als regisseur debuterende Jodie Foster de ongetrouwde moeder van een meer dan normaal begaafd jongetje. Ze adoreert het kind, springt heel leuk en toegewijd met hem om, maar ziet zelf wel dat hij niet gelukkig is als gevolg van zijn abnormaal hoge I.Q. Hij piekert over de wereld die naar de ondergang snelt en vindt bij zijn luidruchtige klasgenootjes geen enkele aansluiting. (Foster, die zelf vanaf haar derde jaar acteert, moet dat isolement van het kind

Jodie Foster en Adam Hann-Byrd in *'Little man Tate'*.

heel goed hebben gevoeld.) Op een dag wordt ze benaderd door de directrice van een Instituut voor zeer begaafde kinderen, die haar zoon graag een zomervakantie onder haar hoede wil nemen. Hoewel de moeder concurrentie vreest, begrijpt ze dat ze haar oogappel deze kans niet mag onthou-

den... Foster is erin geslaagd om een volkomen geloofwaardige, pure film af te leveren met een magnifieke hoofdrol van de kleine Adam Hann-Byrd die nu gelukkig eens geen bloedmooi reclame-smoeltje heeft. Dianne Wiest speelt de directrice, een enigszins contactgestoorde dame die zelf ook heeft geleden onder een jeugd als buitengewoon begaafd kind. Iets heel bijzonders!

AT PLAY IN THE FIELDS OF THE LORD

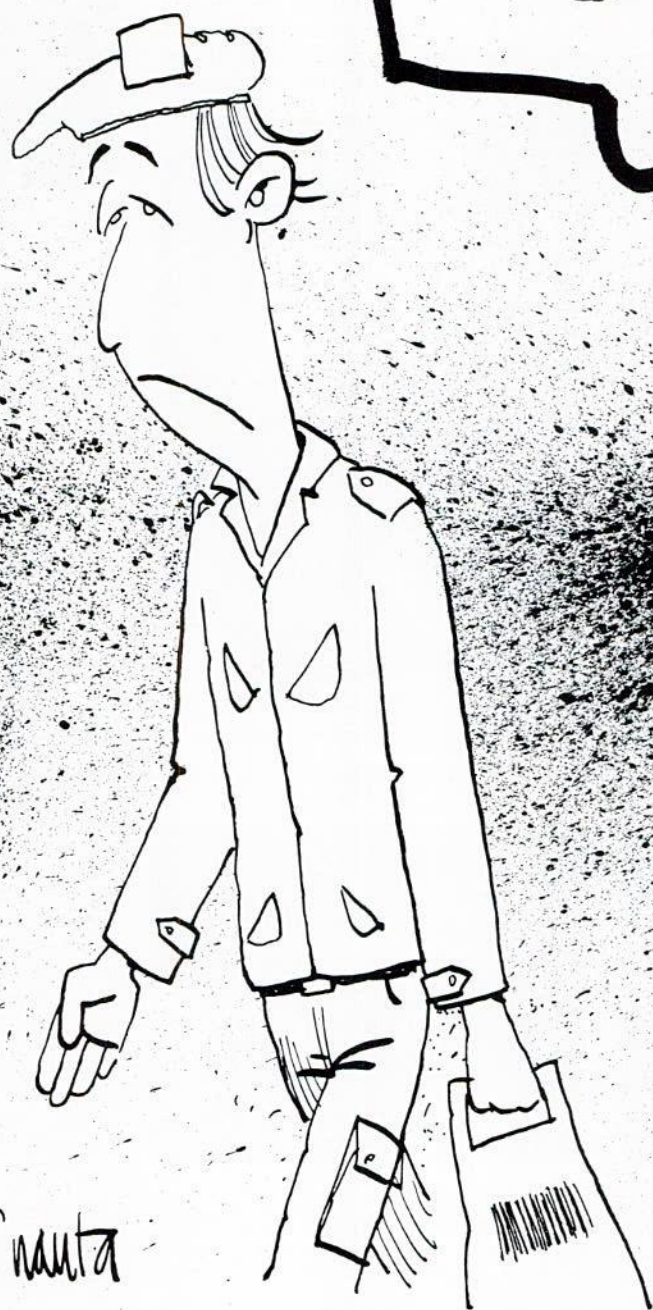

John Lithgow en Daryl Hannah in *'At play in the fields of the Lord'*.

De Argentijnse regisseur Hector Babenco maakte met *'At play in the fields of the Lord'*, naar de roman van Peter Matthiessen uit 1965, een film die helemaal past in de hedendaagse, zeer terecht paniek over het verdwijnen van de regenwouden. Wel concentreert dit verhaal zich in de eerste plaats op de Niaruna-Indianen, die hun natuurlijke leefomgeving bedreigd zien, en niet op de wereldwijde consequenties als de 'longen van de wereld' steeds verder worden vernietigd. Twee avonturiers stranden met hun vliegtuigje op een missiepost aan de Amazone. Eén is een opportunistische blanke, de ander is half blank, half Cheyenne. We zien hoe de arrogante Amerikaanse missionaris een jonge, pas aangekomen collega en diens bekrompen vrouw wegwijs maakt in wat hij als zijn roeping ziet. Tegelijk beseft de Amerikaanse Cheyenne dat de Indianen in het gebied eenzelfde lot wacht als zijn voorouders in Amerika heeft getroffen. Hij vlucht met het vliegtuigje en sluit zich aan bij de nog ongecivileerde stam. De film is een onopgesmukte aanklacht tegen de methodes van westerlingen, die zich het recht aanmatigen om hun religieuze overtuiging aan anderen op te dringen. De imponerende lokaties (de film werd in zijn geheel in Brazilië opgenomen) onderstrepen wat we natuurlijk allemaal al lang weten: we zijn fout bezig, en we gaan er gewoon mee door... Mooie rollen van o.a. John Lithgow, Aidan Quinn, Kathy Bates en Tom Berenger.

L.v.O.

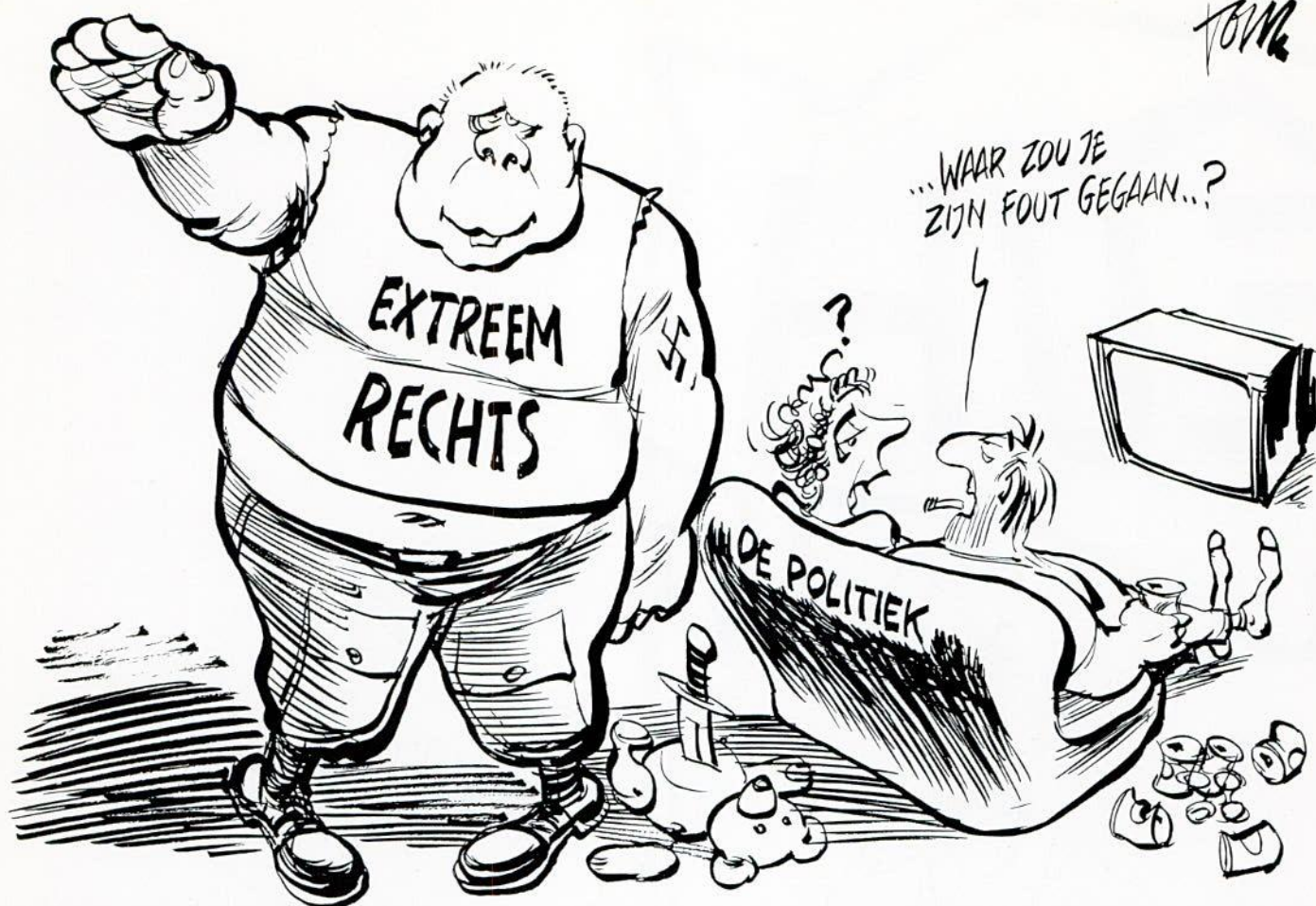
HÉ
BOLL

rene nauta

EUH

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon kantoor	Telefoon huis
Harderwijk	R.O. (Ronald) Battes	03410-23911, tst. 2532	03417-56628
't Harde	L.J.H. (Lex) Beekers	05255-2727, tst. 2087	038-212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-352913	013-556060
Seedorf (BRD)	J. (Jacques) van den Blink	09-4942817510, tst. 2285	09-4942848629
Nunspeet	J. (Jan) den Boer	05771-1341, tst. 2492, b.g.g. 2498	03210-18934
Rotterdam	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539911, tst. 341 of 381	03480-14787
Arnhem	E.Y. (Ellen) Bremer	085-718911, tst. 335 b.g.g. 334	08308-21867
Utrecht	M. (Metske) Dekkinga	030-366444/45	033-803142
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	05210-15422, tst. 2643	05220-62273
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	02230-56820 of 52089	072-641080
Amsterdam/Den Helder	J.J.H. (Hans) Floris	02550-61222 of 02230-52089	02208-13336
Seedorf (BRD)	R.P. (Rob) Geene	09-4942817510, tst. 2285	09-4942812470
Den Helder	J.J. (Jaap) Geuze	02230-56662 of 52089	075-703705
Gilze Rijen	C.H. (Kees) van der Hilst	01612-93000, tst. 2342	013-425425
Den Helder	C.C. (Tineke) Hundling	02230-52089 of 52405	02991-3525
Blomberg (BRD)	F.G. (Frits) van der Kolk	09-4952358150 of 09-495235509259	09-4952356621
Hohne (BRD)	B.J.T. (Ben) van der Linden	09-4950518021, tst. 480	09-4950514322
Schaarsbergen	J.J. (Joan) Merens	085-532774	085-458917
Amersfoort	B.M. (Beernoud) Moojen	033-638622, tst. 4221	035-234907
Stolzenau (BRD)	J.G.J. (Jan) Nauts	09-495761704290	09-495761687
Assen	W. (Wim) Reinders	05920-58499	05921-41499
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-638622, tst. 4221	020-63232785
Nijmegen	P.W.M. (Peter) Samwel	080-276911, tst. 154	080-563833
Vught	G. (Gerards) Snels	073-881000, tst. 1564	080-605499
Breda	J.W.F. (Jan) Sulman	076-273341	076-872688
't Harde	G.J. (Gerrit) Vlietstra	05255-2727, tst. 2087	05250-3791
Hoofdraadsman	W.H. (Wim) Heij	03404-14436	05210-13657
Stafradsman	F. (Frank) Spoelstra	03404-14436	05709-2575
Coornherthuis			
(vormingswerkster)	C. (Carine) van Hinte	03404-14060	01727-13248
(raadsman/direkteur)	A.H.T. (Ad) Hornis	03404-14060	030-937808
(raadsman)	M.C. (Mart) Vogels	03404-14060	033-952099
(vormingswerkster)	M. (Marijke) van der Stigchel	03404-14060	-

UIT BALANS

Het kan je soms, geheel onverwacht, gebeuren. Dat je jezelf de vraag stelt: 'Waar geloof ik eigenlijk nog in?' Soms stellen we die vraag zelfs meerdere malen in ons leven, omdat we vertrouwde dingen, of iemand, zijn kwijtgeraakt. Het is eigenlijk een hele pijnlijke vraag die je jezelf dan stelt, omdat er een grens aan het leven is waargenomen, waar we niet direkt overheen kunnen.

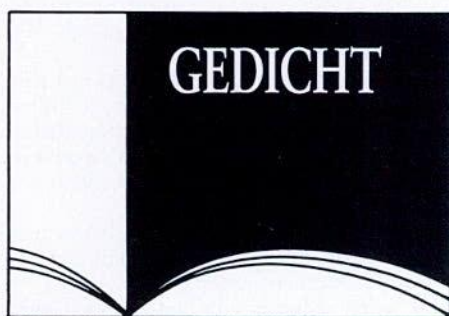
Het leven is dan even uit balans. En er is soms heel veel voor nodig, als we dat kunnen en willen opbrengen, om die balans weer terug te vinden. Zeker wanneer je gezond en wel de dienst in gaat en er beroerder weer uit komt.

Dat zijn cruciale momenten in iemands leven. De normale levensloop wordt onderbroken en opeens weten we het niet meer. We staan even stil in ons leven en bmerken met een geweldige schrik dat er grenzen zijn aan ons bestaan. En dan verder... Hoe te leven? Hoe geef ik er weer betekenis, zin en kleur aan? Wat is nog de moeite waard? We zijn kwetsbaar en zo breekbaar op onszelf aangewezen... En dat maakt het er niet gemakkelijker op. Hoe meer vrijheid we krijgen, hoe moeilijker het leven schijnt te worden. De prijs van vrijheid? Maar juist daar kan de doorbraak liggen: het passeren van grenzen, het loslaten van oude gewoonten of tradities, soms zelfs een loslaten van religieuze overtuigingen omdat ze geen inhoud bleken te hebben. Het loslaten van al deze dingen veroorzaakt

vaak angst. Maar waar angst is kan niets anders bestaan. Alleen pijn. Als de pijn verdwenen is en we de angst voorbij zijn, kan er weer wat blauwe lucht in dat donkere leven worden waargenomen.

Hoe sentimenteel dit misschien ook klinkt, toch zouden we kunnen proberen daar bij zien te komen. Ook al lijkt het nog zover weg en weet niemand hoe. Natuurlijk kunnen we de angst de rug toekeren en met ons oude, geschonden, leven doorgaan. Maar dan zullen we nooit de grenzen overschrijden en nooit worden wie we kunnen en willen zijn. Maar kan een mens dat aan? Wanneer een mens zichzelf bevrijden wil, zal hij/zij zelf de middelen vinden om dat te bereiken. Ook al duurt het nog zo lang, wellicht een leven lang. Maar we kunnen er komen en als we er dan zijn, kunnen we tegen onszelf zeggen: 'Kijk, we zijn er doorheen gekomen, er is licht'.

Freek Pol

ARUBAANSE POEZIE

In de 'Literaire essays en bloemlezingen bij In de Knipscheer' verschenen onlangs twee voortreffelijke bloemlezingen: 'Mexico zingt' (samenst. Albert Helman; nr. 10) en 'De navelstreng van mijn taal' door Anton Claassen (nr. 9). Op eerstgenoemde kom ik in een volgend nummer terug; nu over de laatste met de ondertitel 'Poesía bibo di Aruba/Levende poëzie van Aruba'.

Drs. A.G.M. Claassen heeft een tweetalige bloemlezing samengesteld uit het werk van 13 dichters. Van de 38 gedichten – in het Papiaments afgedrukt op de linkerpagina's met rechts de Nederlandse vertaling – worden er 20 nader verklaard, waarbij louter en alleen van de tekst wordt uitgegaan. Bovendien wordt van elke dichter (of dichteres: Nena Bennett met 4 en Nydia Ecury met 5 gedichten) vooraf een korte levensloop geschetst, aangevuld met enige bibliografische gegevens.

Bijzonder informatief is ook de uitvoerige, gedocumenteerde inleiding van Wim Rutgers over de ontwikkeling van het Papiamento, van een volkstaal tot – na afschaffing van de slavernij in 1863 – een algemene landstaal en een cultuurtaal. Dat dit literatuur heeft opgeleverd met een grote rijkdom aan klankkleur is nóg iets dat ik van deze poëziebundel heb geleerd.

Uiteraard gaat daarvan in het Nederlands veel verloren; toch maar een vertaling (voor de verstaanbaarheid) hiernaast van het prachtige ritmische 'MI PUEBLO' van Mario Dijkhoff (geb. Aruba 1950).

Anton Claassen: De navelstreng van mijn taal. In de Knipscheer, Amsterdam 1992. 222 blz. f 34,50. (F.S.)

MIJN VOLK

stilte!

mijn volk is stervende.

mijn volk:

voor jou zing ik mijn lied,
voor jou huil ik mijn tranen,
en voor jou zou ik willen leven.

het regent stilte
en wind verscholen
achter de Yamanota-helling.

stilte!

mijn land is stervende
land, waaruit
zoete aardappelen en groene bonen,
maïs en meloenen groeien,

waar de wind zich schuil houdt
achter de Yamanota-helling
en het stilte regent.

Stilte!

mijn volk bidt
voor de dingen die weg zijn
en die, die nog zullen gaan verdwijnen.

mijn volk:
voor jou huil ik mijn tranen,

voor jou zing ik mijn lied
en voor jou wil ik leven

stilte!

mijn zwijgzame volk
leeft in twee
en in drie werelden, tegelijk,
niets wetend van
watermeloenen en pompoenen,

van regenende stilte
en van wind die zich schuil houdt
achter de Yamanota-helling.

mijn volk:
voor jou zing ik mijn lied,
voor jou huil ik mijn tranen,
voor jou zing en huil ik tegelijk.

voor mijn zwijgzame
lijdzame volk,
dat leeft
in een namaak-wereld
en in die andere van
meloenen en maïsstengels
van rijken en armen

stilte!

mijn volk is stervende
door onwetendheid en eenzaamheid.

[Vertaling: D.M. van Schendel-Labega]

HELIKOPTERS VERNIELD

De ene waanzin volgt de andere op

Vredesactivisten hebben voor miljoenen guldens schade aangericht aan onbewapende verkenningshelikopters. En dat doen ze om 'indringend te protesteren tegen de bewapeningsplannen van deze samenleving'. Onder die plannen noemen ze ook de zes miljard gulden die de luchtmobiele brigade moet gaan kosten.

Militairen willen die brigade om overal ter wereld snel met geweldsmiddelen te kunnen ingrijpen nu het met het voormalige Warschaupakt niet meer zo'n vaart loopt wat de oorlogsdreiging tegen het westen betreft. En de meeste politici hebben geen bezwaren tegen dat plan als het maar niet meer dan f 6.000.000.000,- gaat kosten.

Na de aanslag zegt de AVNM dat de risico's waar dienstplichtig personeel mee wordt opgezadeld, bij het bewaken van militaire objecten onaanvaardbaar zijn.

Het lijkt erop alsof de ene partij de andere in waanzin probeert te overtreffen. Niet dat dit iets nieuws is in onze wereld, maar in ons kleine landje, waar we vaak denken dat we beter zijn dan andere landen, doen we er even hard aan mee. Soms lijkt het erop dat we ook in die waanzin beter willen zijn dan de rest van de wereld. Bovenstaande gebeurtenissen die met el-

kaar te maken hebben, brengen me tenminste op deze gedachte.

■Luchtmobiele brigade

Nadat de volkeren in Oost-Europa zich ontdaan hadden van hun tirannen, de muur gevallen was, de kernwapens eindelijk kleiner in aantal en de aantallen mili-

tairen stevig naar beneden konden, leek het er even op dat de vrede was uitgebroken. Eindelijk zouden we in de wereld, en dus ook in Nederland wat rustiger en vrediger kunnen leven. Hoe het verder moest met de bewapening en tegen wie je nu ineens zou kunnen vechten, werd allemaal erg onzeker.

Maar wat voor plannen kan een militair apparaat maken, als er zoveel onzekerheden zijn? Dus moeten er nieuwe zekerheden komen en dat worden dan in de ogen van militairen en politici bedreigende brandhaarden die overal in de wereld kunnen ontstaan. Ze hebben het gelijk aan hun kant, vinden ze, want Irak valt in die tijd Koeweit binnen.

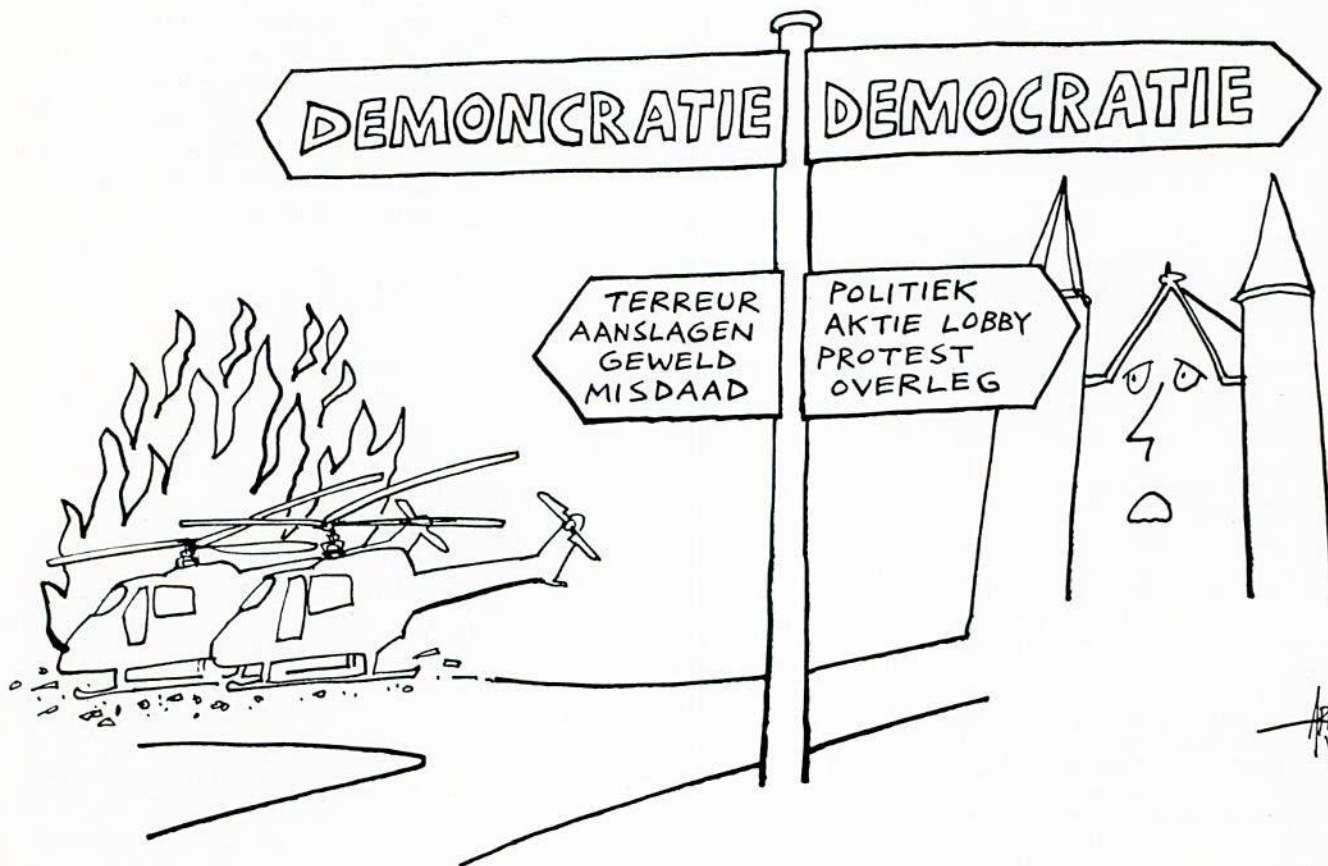
In Nederland moet er daarom een brigade worden gevormd die snel inzetbaar is bij dergelijke brandhaarden: het snelst gaat transport door de lucht, vandaar een luchtmobiele brigade.

En die plannen worden nu werkelijkheid. Terwijl niet vast staat hoe die brigade in de praktijk kan worden ingezet. Zal Nederland dat op eigen houtje doen? Moet dat binnen NAVO-verband terwijl hier in politiek opzicht nog niets voor geregeld is? Zal de brigade onder de vlag van de VN gaan opereren?

Je zou verwachten dat de politici eerst met elkaar om de tafel gaan zitten om te kijken op welke manier internationale conflicten opgelost moeten worden. En dat ze daar in laatste instantie pas militaire vormen voor zoeken.

Maar wat gebeurt er? Precies het tegenovergestelde: het militariseren van conflicten zou je kunnen zeggen.

Hoe halen ze het in hun hoofd? Naar mijn idee moet je toch minstens lichtelijk dementeren om in een politiek vacuum een

nieuwe militaire doelstelling vorm te gaan geven. Dat is het paard achter de wagen spannen.

■ Vredesaktiviteiten

Het is vaak zo in het leven dat het vreemde gedrag bij de een de oorzaak is van merkwaardig gedrag bij een ander. En dat wordt dan vaak gerechtvaardigd met het motief: maar wat die ander deed, dat was toch ook niet normaal!

Er zullen zeker veel mensen zijn die zich afvragen of het wel normaal is dat er zoveel miljarden guldens worden besteed aan wat veiligheid in de wereld wordt genoemd. Het leek er immers veel op dat de wereld steeds veiliger zou worden wanneer er steeds meer en verfijndere wapens zouden komen om elkaar te vernietigen.

Nu is men daar gelukkig een beetje van teruggekomen, maar de hoeveelheid die overblijft kan de wereld qua hoeveelheid explosieven nog wel 20 keer kapot maken. En in plaats dat men zegt: even pas op de plaats met de ontwikkeling van nieuwe militaire middelen, gaat men door. Er zullen mensen zijn die dat niet normaal vinden en die erg gefrustreerd raken door dit feit. Want hoe komt de vrede zo ooit dichterbij? Een vredesaktivist vindt dat je daar niet passief bij kunt blijven. Want dan sta je stilzwijgend toe dat deze ontwikkeling doorgaat en dan ben je eigenlijk medeplichtig aan die ontwikkeling. Dus moet je iets doen.

Maar wat ik dan het gestoorde in het gedrag van deze brandstichtende vredesaktivisten vind, dat is dat ze geweld gaan gebruiken om hun standpunt duidelijk te maken. Ze willen de vrede dichterbij brengen via het gebruik van geweld. Dat is op z'n minst tegenstrijdig: met geweld een toestand van geweldloosheid willen bereiken. Nu wil ik niet beweren dat je nooit geweld mag gebruiken om onmenselijke toestanden op te doen houden, maar ik weet wel dat dit in Nederland zo niets zal oplossen. Een geweldloze methode zou hier meer effect hebben, in elk geval meer respect opleveren. Maar hier doet zich naar mijn mening de reactie voor waarbij het dwaze gedrag van de ene partij een zelfde dwaas gedrag bij een andere partij oproept. Effectief? Nee, maar daar gaat het bij gestoord gedrag ook niet om. Men handelt vanuit bepaalde beginselen en daar moeten andere zaken voor wijken. Dat is wat beide partijen gemeenschappelijk hebben en het verschil in belang maakt dan uit bij welke partij iemand zich aansluit. Maar oogkleppen hebben ze beide.

■ AVNM

De derde partij met oogkleppen is de AVNM, die het over onaanvaardbare risico's voor dienstplichtig bewakingspersoneel heeft. Daar bedoelen ze mee dat er doden kunnen vallen bij de dienstplichtigen, of ernstige verwondingen.

Nu kun je van die vredesaktivisten zeggen wat je wilt, maar niet dat ze mensen naar het leven staan. Hun daden zijn gericht tegen militair materieel, niet tegen mensen. En, misschien ben ik naïef, maar ik kan me van hen niet voorstellen dat ze materieel

INTERVENTIE

De gewijzigde taak van onze krijgsmacht leek zo'n geruisloze overgang. Maar plotse-ling was daar die aktie van het 'buitenge-vecht stellen' van een aantal helicopters op de vliegbasis Deelen. De legerleiding had daar allerminst op gerekend. Sabotage was toch iets wat met oorlog te maken had. Door het wegvallen van het rode gevaar gebeurt zo iets toch niet meer, dacht men. Dat er nog landgenoten zijn die wapens willen omsmeden tot ploegscharen, was men even vergeten. Juist die groep mensen ziet in de huidige situatie meer kansen om een grotere aanhang te verwerven. Immers de dreiging voor eigen lijf en goed is toch voorbij, waarom moeten we dan een leger hebben.

Het instellen van een mobiele legereenheid met een interventietaak heeft dan ook niets met defensie te maken. Interventie wil zeg-gen, de tussenkomst van de ene staat in de aangelegenheden van de andere. Als er dan ook iets gefaald heeft bij de wijziging van deze taak is het de voorlichting naar de bevolking. Bij de kleinste maatschappelijke wijziging brengt postbus 51 middels tv en folders dit onder de aandacht van de men-sen. Was men hier bang voor provocatie? Bij het einde van het communistische ge-vaar was het voor de meerderheid in de po-litiek en uiteraard de legerleiding vanzelf-sprekend dat men op zoek ging naar ande-

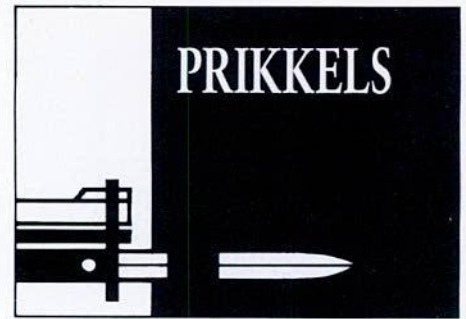
gaan vernietigen wanneer mensen daarbij het risico lopen gewond of gedood te worden. In een aktie die zo goed wordt voorbereid, zal daar zeker rekening mee worden gehouden.

Of moet je stellen dat een ongeluk in een klein hoekje zit? Maar dan zou je niemand mogen verplichten het leger in te gaan. Want als er ergens een ongeluk in een klein hoekje kan zitten... Wanneer ik vanzelfsprekend niet wil zeggen dat de manier waarop dienstplichtigen worden opgeleid voor bewakingstaken, niet voor verbetering vatbaar zou zijn. Maar de AVNM gaat veel te lichtzinnig mee op de golven van publiciteit door te zeggen dat de risico's in dit geval onaanvaardbaar zijn.

■ Gek geworden?

Zo'n vijftien jaar geleden las ik een artikel in de krant met de kop 'Zijn we met z'n allen gek geworden?' Dat was naar aanleiding van de idioot hoog opgevoerde bewa-peningswedloop. Het antwoord op die vraag was uiteindelijk 'Ja!'

PRIKKELS

re vijanden. Het resultaat is dus een leger dat overal ter wereld kan worden ingezet. De voorlichting aan de bezoekers bij de open dagen in de kazernes, op de vliegba-ses en in de haven van Den Helder zal dus een geheel andere moeten zijn. Dat wil zeg-gen deelnemen aan een oorlog ver buiten onze landsgrenzen, afhankelijk van de poli-tieke besluitvorming in ons parlement.

In de Verenigde Staten is die besluitvor-ming over de operatie Desert Storm door de president achteraf duidelijk verwoord. Hij stelde dat deze oorlog alleen al noodza-kelijk was om te voorkomen dat de brand-stof voor de auto niet onbetaalbaar zou worden. Het was een sterke troef, zijn toe-hoorders juichten instemmend.

Een oorlog dus met talloze slachtoffers om de economische belangen van de natie vei-lig te stellen. 't Is de vraag welke argumen-ten in ons parlement voor deelname aan een oorlog ergens ter wereld worden ge-bruikt.

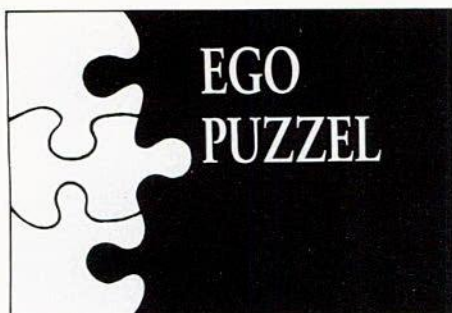
Afhankelijk van die argumenten dienen de wapens dan wel tegenover de eigen bevol-king beter te worden beveiligd. Steeds meer mensen geloven minder in de noodzaak van een leger met als taak de interventie.

Cor Out

En ik moet zeggen dat er in vijftien jaar op dat punt wel iets is veranderd, maar als ik zie hoe het er nu nog aan toe gaat, dan zeg ik: We zijn nog steeds gek met z'n allen. Want we gaan nog steeds op bijna dezelfde manier door met het denken over de (mili-taire) manier waarop we problemen in de wereld moeten oplossen.

Wim Reinders

HET ENIGE WAT NOG
REST IS DE HOOP DAT
ER TE WEINIG PERSONEEL
IS OM DE OORLOG
UIT TE VOEREN

Rectificatie

Tot onze grote spijt is de vorige maand in het maartnummer een vervelende fout gemaakt. Bij een laatste correctie op de drukkerij is namelijk op blz. 19 de auteursnaam onder het artikel weggevalen. Kenners van EGO wisten 't vast wel: het was Jan Stoof die 'Wordt Algerije een tweede Iran?' schreef. Onze excuses! (Red.)

Visitekaartjes

De oplossing van de drie horizontaal en vertikaal gelijklopende woorden in het maartnummer luidt als volgt: 1-keuring; 2-bruisen; 3-inleven.

Hieronder een viertal visitekaartjes, waarbij het beroep van deze mensen kan worden gevonden door alle letters van naam en woonplaats in een andere volgorde te zetten.

E.T. Rimpo Ur	T.C. Uno Naact
G.R. Bier Heer	P.S. Kees Koch

MIJNE HEREN,
ONZE STRATEGIE
VOOR DE KOMENDE JAREN....

FASE 1.

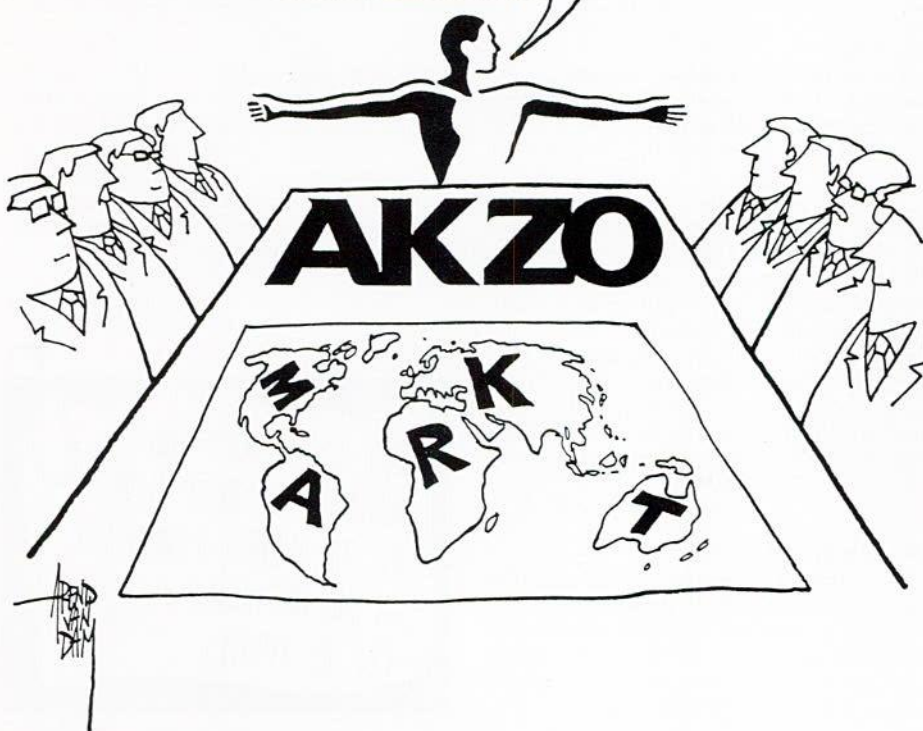
DOORGAAN MET ONZE PRODUKTIE VAN CFK'S
ZODAT WE DE BESCHERMENDE WERKING VAN
DE OZONLAAG KUNNEN UITSCHAKELEN....

FASE 2.

DOOR DE INWERKING VAN DE HARDE UV-
STRALING LEGGEN ALLE KATOENPLANTEN
'T LOODJE....

FASE 3.

DE MENSEN ZULLEN IN RIJEN VOOR DE WINKELS
STAAN OM ZICH TEGEN DE UV-STRALING TE
KUNNEN BESCHERMEN MET GEHEEL UIT
ONZE KUNSTVEZELS VERVAARDIGDE
KLEDING....

Personalia

Per 1-1-92 heeft raadsman Stef Kessels met FLO (funktioneel leeftijdsontslag op 55 jaar) de Dienst humanistisch geestelijke verzorging verlaten. Stef had vanaf zijn indiensttreding per 1-7-77 als standplaats

Oirschot, maar heeft vooral gewerkt in Weert (KMS) en de Rijsschool Venlo. Met een inhoudelijke studiedag nam de Dienst begin december jl. formeel afscheid van hem, zij het ook niet helemaal, want als 'Steven' blijft hij nog een tijdje de rubriek 'Vragen staat vrij' in EGO verzorgen. Bovendien zal op zijn kennis en ervaring nog wel eens een beroep worden gedaan m.b.t. onze interne deskundigheidsbevordering.

Wisseling hoofdredacteur

Per 1-2-92 heeft zich verder een functiewisseling bij de Dienst HGV voorgedaan.

Op eigen verzoek trad hoofdredacteur Kees Roza na vier jaren terug uit die functie en werd raadsman met als standplaats Amersfoort (OCC). Kees Roza is (bijna) 44 jaar, studeerde sociale pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam en behaalde in 1989 het diploma van het Humanistisch Opleidingsinstituut in Utrecht.

Tegelijkertijd werd raadsman Wim Heij - die reeds een viertal maanden optrad als waarnemend hoofdredacteur - benoemd tot hoofdredacteur.

Wim Heij (50 jaar) trad op 1-2-70 als vormingswerker in dienst bij ons vormingscentrum voor militairen het Coornherthuis en werd per 1-9-73 raadsman, met Havelte als standplaats. Niet alleen aan deze lange

staat van dienst dankt deze nieuwe hoofdredacteur zijn bekendheid binnen de krijgsmacht, maar ook aan zijn bijna al die jaren niet aflatende stroom van publikaties in dit maandblad, waarvan hij tevens redactievoorzitter is.

OVERTUIGEN

Ik heb een tijd lang een buurman gehad die maatschappelijk werker van beroep was en bij hem kwamen dus mensen wel eens met dingen waarover ze zich bezorgd maakten. In dat kader zei eens iemand tegen hem: 'Die Pauka die naast jou woont, die spreekt met zijn hond, weet je dat?'

Hij wist het niet, maar hij zou nagaan of ik het zelf wist. Want het schijnt zo te zijn dat het spreken tegen dieren of voorwerpen op iets ernstigs duidt, als de betrokkene dit onbewust doet.

Maar ik weet het wel degelijk. En sterker nog, het heeft een bedoeling. Als ik tegen mijn hond spreek wil ik daar ongeveer hetzelfde mee bereiken als vaak wanneer ik het tegen een mens heb, namelijk hem overtuigen, opdat hij gaat doen wat ik wil.

De laatste weken kom ik op mijn dagelijkse wandeling vaak een kudde schapen tegen. Het is bekend dat schapen als bezetenen gaan rennen bij het zien van een hond, en daarbij kunnen ze in de sloot terechtkomen, een poot breken of, indien zwanger, hun vrucht verliezen.

Boeren hebben dan ook een gegronde hekel aan wandelaars die met honden langs

het schapenland gaan, maar voor Sam en mij knijpen ze hier een oogje dicht. Sam gaat namelijk onder geen voorwaarde achter de schapen aan. Hij neemt zelfs altijd de grootste denkbare omweg. Dat bereik ik door als we in de buurt van de schapen komen ongeveer als volgt tegen hem te spreken.

'Oh jeetje Sam, kijk eens wat vreselijk, daar hebben we de schapen!'

Ja hij ziet het, hij trekt zijn staart onder zich..

'Ik vrees Sam, dat ze je toch in de gaten hebben!'

Nee toch baas? Ruik ik naar hond of zo? Zal ik ook mijn oren omlaag doen?

'Ja, doe je oren maar omlaag. Oh oh, daar komen ze aan! Oh jee, dat zijn geloof ik die schapen die laatst nog een hond verscheurd hebben!'

Oh zijn die het weer? Mag ik tussen je benen lopen baas?

'Ja, of ga anders door het water.'

Dan loopt hij inderdaad wadend langs de kudde, poten gebogen en oren ingetrokken.

De betrokken schapen zijn eenjarigen, eigenlijk dus nog grote lammeren. Ze staan op de kruin van de dijk en kijken naar wat daar langs de rand van hun domein trekt.

Een schaap is minder tekstgevoelig dan een hond, maar geleidelijk begint toch, geloof ik, de essentie van mijn mededelingen aan Sam ook tot hen door te dringen. Enkele lammeren slaan dreigend met hun voorpo-

ten op de grond als we langskomen. Daarbij maken ze zich extra groot en houden hun kop een beetje scheef, ongeveer zoals een flamingodanser.

'Wow,' zeg ik dan, 'daar heb je het al Sam! Als dat maar goed afloopt!'

Even later rent mijn hond voor de kudde uit, op weg naar het reddende hek.

Hierover sprekend met een buurman die zelf ook schapen houdt heb ik wel eens gevraagd of deze vertekening van de werkelijkheid die schapen misschien toch fataal zal kunnen worden, namelijk als er ooit een hond op hun landje komt, die niet met de taal der mensen behandeld is. Maar het tegendeel was waar, meende mijn buurman, want schapen die niet weghouden hadden een goede kans om ook niet aangevallen te worden.

Dieren geloven dus veel onvoorwaardelijker in het woord dan mensen.

Wat we er eveneens uit kunnen afleiden is, dat er meer reden is om bezorgd te zijn over dieren waar niet tegen gesproken wordt, dan over mensen die tegen dieren spreken.

Tom Pauka

WANDELINGEN & GESPREKKEN MET DELVAUX

lanoo

1

- Links- en rechtsboven: voor- en achterkant stofomslag
1. Zicht op het station Leopoldswijk, 1922 (125 x 120)
2. Pygmalion, 1939 (117 x 147,5)
3. Het Dorp van de Sirenen, 1942 (105 x 127)
4. Muurschildering bij Grard, 1949 (v.l.n.r. Maurice Debra, George en Georgette Grard)
5. De Tempel, 1949 (110 x 143)
6. Alle lichten, 1962 (150 x 130)

DE WONDERE WERELI

Het fraaie stofomslag om het in blauw linnen gebonden boek deed het me al direct vermoeden: hier heb ik iets moois in handen, iets heel aparts, iets dat met liefde is gemaakt. Na lezing - en steeds weer kijken! - was ik er destemmer van overtuigd: Maurice Debra's *Wandelings en gesprekken met Delvaux* is een zéér bijzonder boek. Bijzonder vanwege de inhoud en de mooie layout, maar misschien nog het meest door de merkwaardige totstandkoming ervan. Want wie zijn die twee vriendelijk keuvelende wandelaars eigenlijk?

Paul Delvaux, geboren in 1897 in het Waalse Antheit (bij Huy aan de Maas), wordt vaak in één adem genoemd met René Magritte als de twee belangrijkste Belgische vertegenwoordigers van de surrealistische schilderkunst. Dat etiket past zeker bij Magritte, maar Delvaux voelde

zich er nooit gelukkig mee. Hij wees z'n hele leven elke binding met welke groep, filosofie of richting dan ook af. Hoewel hij zich aangetrokken voelde tot de poëtische kant van het surrealisme (De Chirico, Dali, Ernst, Klee, Miró, Tanguy e.a.), moest de stille, dromerige Delvaux niets hebben van het streven naar schokeffecten, de luidruchtige revolutionaire taal en het politiek engagement van André Breton en de zijnen.

Ontmoeting

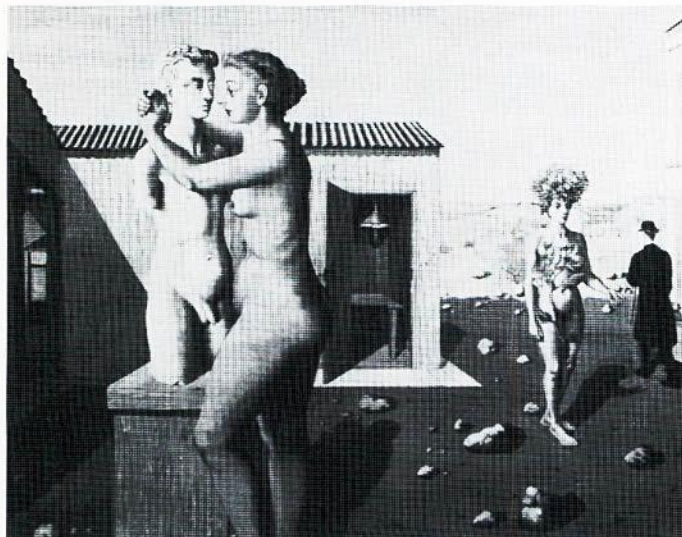
Maurice Debra, advocaat in Veurne (in de uiterste zuidwestpunt van Vlaanderen) leerde Paul Delvaux kennen in 1945 bij de beeldhouwer Grard in het nabijgelegen St.-Idesbald. Vele kunstenaars konden altijd rekenen op een gastvrij onthaal bij George en Georgette Grard in hun visserswoning aan de duinrand. Amusant is Debra's ver-

haal over de enorme Sirenen-schildering (1949) op de buitenmuur van Grard's atelier. '... En ik meende dat ik begon te verstaan wat surrealisme zou kunnen zijn: het toeval, de samenloop van toevalligheden in droom of werkelijkheid, die dan een eigen wereld vormt. Het resultaat was nog mysterieuzer, met de blauwe en koude kleuren, en het vrijmoedig vrouwelijk naakt dat ergernis opwekte bij de postbode die daar dagelijks voorbij moest. Als de atelierdeur openstond, ging het surrealisme nog verder: tussen de twee sirenen zag men een res-sortbak van een afgedankt bed, een kolenemmer en andere rommel. De sirenen waren bekoorlijk als in het gedicht van Heinrich Heine over de Lorelei. En hoewel de mensen van St.-Idesbald de Waalse beeldhouwer Grard nauwelijks kenden, ze kenden allen "het huis met die blote teef op de gevel".'

Die ontmoeting in 1945 was het begin van een langdurige vriendschap. Toen Delvaux in het voorjaar van '89 in een moeilijke situatie terecht kwam - hij was al 91, liep moeilijk en werd langzaam blind, zijn geliefde vrouw Tam was bedlegerig en zou nooit meer opstaan - stelde Debra (die zelf de 75 gepasseerd was en van de dokter elke dag 'moest' wandelen) hem voor om de wandeling samen te maken. 'Het werd een dagelijks ritueel: twee minuten voor elf belde ik bij hem aan, met de aanhoudende stiptheid waarmee ik vijftig jaar lang op de zittingen van de rechtbank aankwam. Hij wachtte mij op, de wandeling werd het middelpunt van de dag. Wij waren aan elkaar aangepast en verknocht.'

Surrealist?

Na enige tijd ontstond de behoefte om aantekeningen te ma-

2

3

“Door een toevallige samenloop van omstandigheden maken we — Paul Delvaux en ik — sedert half april 1989 elke morgen om elf uur een wandeling. We keuvelen en praten over koetjes en kalfjes, in ernst of in luim. We kennen elkaar sedert 1945: Paul bracht elk jaar de zomermaanden door in onze Westhoek. Ik begon notities te maken over onze dagelijkse gesprekken: verhalen uit zijn jeugd, wat schilderen voor hem betekende, hoe de wereld van Delvaux ontstond, met welk onbegrip over zijn oeuvre werd geschreven. Dit groeide uit tot een boeiende ervaring: het binnentreden in de wereld van deze zachte man, waarin de eenvoudige, alledaagse dingen als vanzelfsprekend hun universele dimensie tonen, net zoals in elke poëzie.”

Maurice Debra

VAN PAUL DELVAUX

ken van de gesprekken onderweg en nog later, daartoe gestimuleerd door Delvaux en anderen, om die losse notities te ordenen tot een boek. Debra deed het, zonder de pretentie een gedocumenteerde biografie te schrijven of nog een nieuw boek over de schilderkunst van Delvaux. Toch zitten die beide elementen wel degelijk in deze aaneengeregen notities, geordend in een chronologische volgorde van hoofdstukken. De lezer komt, ondanks of juist dankzij deze werkwijze, heel wat te weten over de schilder en de mens Paul Delvaux. Terugkomend op Delvaux' relatie met het surrealisme, wijs ik erop dat hij bepaald niet de enige 'surrealist' was, die zich niet door André Breton bij diens beweging wilde laten inlijven. Hetzelfde gold voor o.a. De Chirico, Picabia, de Mexicaanse Frida Kahlo of, in ons eigen land, Eugène Brands. Debra ver-

telt, dat toen hij Delvaux voorhield dat zijn werk toch duidelijk een surrealistische inslag vertoont, deze antwoordde 'dat ook zonder surrealisme zijn werk zo zou geëvalueerd zijn: mysterie en poëzie die van jongsaf in hem leefde'. Bovendien lag protesten tegen wie of wat dan ook helemaal niet in zijn aard. Veeleer zocht hij 'twijfelend maar vastberaden naar wat als vorm een weerspiegeling zou geven van zijn innerlijk leven'. Met symboliek had dat niets te maken, die schuwde hij. Het onderwerp in een doek is van veel minder belang dan de wijze waarop het is geschilderd. Hij wilde nooit een 'boodschap' brengen en evenmin begreep hij dat mensen een 'diepere betekenis' zochten achter de dingen die hij in zijn schilderijen verwerkte. Eén van de weinige keren dat de zachtaardige Delvaux op dit punt zelfs woedend werd, was toen een hoogleraar psychologie

er in een tv-uitzending bij hem op bleef aandringen te erkennen dat onder meer de vele petroleumlampen op zijn doeken phallus-symbolen waren en dat hij dus een sexueel gestoorde was. De (bij)bedoelingen van de prof-psycholoog werden hem eerst goed duidelijk, toen deze Paul's model ook nog graag even naakt voor de camera's wilde slepen. Over 'gestoord' gesproken...

Erkenning

Dat het zoeken naar die vorm als weerspiegeling van het innerlijk leven, waarbij droom en werkelijkheid voortdurend door elkaar vloeien, heel lang uiterst moeizaam verliep, wordt op vele manieren duidelijk uit dit boek. In de eerste plaats was Delvaux voor z'n veertigste meestal zo onvoldaan over zijn werk, dat hij honderden schilderijen opruimde als evenzovele mislukte pogingen om de juiste uitdrukking te vinden voor wat hij voelde, droomde, zocht. Maar ook erkenning door anderen kwam

pas laat. Bij exposities werd vrijwel niets verkocht, publiek noch kunstkenner hadden veel op met zijn werk. Zo zagen bijv. Magritte en Breton er ook weinig in en Permeke fluisterde Debra eens 'met zijn schalkse varkensoogjes toe dat Paul wel een groot kunstenaar was, maar spijtig genoeg geen schilder'. Wat een en ander voor het materiële bestaan van Delvaux betekende laat zich raden. 'Maar geld heeft nooit veel betekend voor Paul Delvaux. In zijn jeugd was hij opgevoed in zachte welstand. Als vijftiger was hij straatarm. Tien jaar later (toen zijn werk in de VS goed werd verkocht; F.S.) kreeg hij meer geld voor een doek dan hij zinnig achtte, maar dit veranderde niets aan zijn leefgewoonten.' Delvaux bleef vrijwel uitsluitend in, met en voor zijn kunst leven. 'Voor hem was en is kunst méér dan een subtiel spel met plastische middelen. Hij wil poëtische uitstraling, innerlijke spanning. Hij spreekt zelfs over mysticisme - niets gemeens met godsdienst, wel met het dieper peilen naar het innerlijke, naar het geestelijke, naar de intrinsieke schoonheid in mensen en dingen.'

Elke poging om met woorden in zo'n prachtig picturaal oeuvre door te dringen is gedoemd te falen, maar dit boek (met 21 grote kleur- en 57 z/w-illustraties) biedt een unieke introductie tot persoon en werk van één der grootste schilders van deze eeuw.

Frank Spoelstra

Maurice Debra: Wandelingen en gesprekken met Delvaux. Lannoo, Tielt (België) 1991, 240 blz. geïll. f 59,90 (in Nederland via Tirion, Baarn); ISBN 90 209 20146.

NIET ALLEEN VLOEKEN IS AANGELEERD...

Op de Zuidafrikaanse televisie was een discussie over abortus. Dr. Motlana, arts uit Soweto, vroeg zich af waarom de tegenstanders zich zoveel zorgen maken over het ongeboren leven? Zuid-Afrika maakt zich toch ook geen zorgen over de zwarte kinderen die al geboren zijn? Velen sterven voor hun eerste verjaardag aan ondervoeding, omdat de ouders te arm zijn. Of ze sterven aan kinderziektes, omdat er onvoldoende medische zorg is. De tegenstanders van abortus kaptten dit argument agressief af.

Ik heb een beetje verbijsterd zitten kijken naar die discussie, want die werd gevoerd op een manier, zoals de EO hier niet meer doet. In dit televisieprogramma waren de Zuidafrikaanse tegenstanders van abortus onverdraagzaam, schreeuwerig en agressief. En toen de uitgenodigde voorstandster van abortus wilde uitleggen waarom het christelijk geloof voor haar had afgedaan, werd ze botter afgekapt dan Ischa Meyer op de Nederlandse televisie doet.

■ Christelijk

Zuid-Afrika is een christelijk land. Op de radio hoor je daar elke morgen, op meerdere zenders, stichtelijke, humorloze praatjes van het kaliber: 'Heeft u problemen? Geef ze aan Jezus, want die weet overal raad mee!' De conservatieve blanken belijden

een soort fundamentalistisch christendom, dat even humorloos en loodzwaar is als dat van Staphorst van voor de 2e wereldoorlog.

Het zijn overigens niet alleen de conservatieve blanke Zuidafrikanen, die zo christelijk zijn – ook progressieve zwarte Zuidafrikanen hebben iets van dat ontzag voor dit soort christelijk geloof meegekregen. Ze bleken tenminste moeite te hebben met mijn benadering van het christendom vanuit een humanistische levensbeschouwing. Ik maakte bijvoorbeeld een opmerking over het Kerstfeest, die als grap was bedoeld, maar niet in goede aarde viel. Ik beweerde luchtigjes, dat de oorspronkelijke betekenis van dit heidense midwinterfeest hersteld moest worden, omdat dit destijds ten onrechte gekidnapt was door de krullebol van Bethlehem. Over zulke

oneerbiedigheid waren ze een beetje ontsteld.

■ 'Heilig'

In Umberto Eco's boek, De naam van de roos, zegt de godsdienstfanaat: 'De lach doodt de angst en zonder angst is er geen geloof. Zonder angst voor de duivel is er geen behoefte meer aan God.'

Zou het daardoor komen dat mensen er als de kippen bij zijn om te zeggen dat zij in hun 'heiligste' gevoelens 'gekwetst' zijn? In mijn gereformeerde jeugd zou ik het ook niet gewaagd hebben om zo'n opmerking bij me op te laten komen, zelfs niet in het diepst van mijn gedachten.

Maar dat is anders, sinds ik besef hoe gemakkelijk mensen zich verschuilen achter het begrip 'heilig'. Ik heb me voorgenomen niet meer te zeggen, dat ik mij iets 'heilig' voorneem. Want een 'heilig voorneemen' is onzin. Zoals het ook onzin is om te zeggen dat gevoelens 'heilig' zijn. De mens heeft af en toe misschien een 'goede' gedachte, maar die gedachte is daarom nog niet 'geestelijk volmaakt'. Toch is dat wat het woord 'heilig' inhoudt: iets 'geestelijk volmaakt'.

Mensen kunnen gekwetst worden in hun gevoelens en dus ook in hun geloof, maar geloofsgevoelens zijn daarom nog niet automatisch 'heilig', want gevoelens zijn niet 'geestelijk volmaakt'. Mensen met 'heilige gevoelens' lijden aan zelfoverschatting, want ze maken mij niet wijs, dat ze geestelijk volmaakt zijn.

Er kunnen dus ook geen 'heilige' plaatsen zijn, want hoe kan een stad of een gebouw 'geestelijk volmaakt' zijn? Voor historische waarde heb ik eerbied, maar stapels stenen kan ik niet 'heilig' verklaren.

■ Omgekeerd

En het geloof zelf is evenmin 'heilig', al beweren christenen en andere gelovigen, dat het geloof een geschenk van God is, bij de geboorte. Want het valt toch niet te ontkennen dat geloof aangeleerd is, of misschien moet je zeggen, dat het geloof meestal wordt aangepraat. Dus kun je dat aangeleerde geloof ook afleren. En dat afleren kan een ervaring zijn als bevrijding uit een keurslijf.

Christenen en andere gelovigen doen of zij iets hebben dat ongelovigen niet hebben, maar waar die ongelovigen wel eerbied voor moeten hebben. Want het gaat om 'heilige' gevoelens. Dus niemand mag vloeken!

Ik ben nog nooit iemand tegen gekomen, die propageert: 'De mens moet vloeken; de mens moet abortus plegen; de mens mag niet bidden.' Maar het omgekeerde kom je in Zuid-Afrika dagelijks tegen (en in Nederland met regelmaat): 'de mens mag niet vloeken; de mens mag geen abortus plegen; de mens moet bidden.'

Op de spoorstations in Nederland wordt reclame gevoerd tegen het vloeken, op die borden met de papegaai. Het verbaast mij, dat op die stationsreclame in het moderne Nederland van vandaag nog niemand de bestaande tekst 'Vloeken is aangeleerd' heeft aangevuld met 'bidden ook!'

Karel Roskam

TV BIJ WINTERSPELEN

Teveel zendtijd gevuld met lariekoek

Vier jaar geleden was de halve, zo niet de hele natie verliefd op Yvonne van Gennip. Wat een montere blik, welk een stralende lach! De blijde uitstraling van de gelovige Haarlemse ging de taalschat van de doorsnee verslaggever ver te boven. De "ideale schoondochter" werd ze genoemd, zoals Ard Schenk ooit al voor de perfecte schoonzoon was versleten. Maar Van Gennip viel in Frankrijk nog niet op haar derrière of ze werd al weer ingedeeld bij de categorie der schlemielen, struikelaars en halfwas doetjes.

Alleen het Haarlems Dagblad nam Yvonne na de Olympische Winterspelen in bescherming. Maar ook al weer op een typisch Nederlandse manier. De lezers van de krant mochten een pagina lang wouwelen over de zeligheid van de ooit zo bejubelde schaatster. "Wij houden nog steeds van Yvonne", zo iets stond er boven de ingezonden brieven. "We zouden wat voor Yvonne moeten organiseren. Die stukjes in de krant vond ik vreselijk naar voor haar. Eigenlijk zouden we haar een bloemetje moeten sturen." Of: "Jij bent heel wat mans, dus wachten we op de volgende kans."

■Wie is zelig?

Ja, zelfs op rijm werd Yvonne in het Haarlems Dagblad gekoesterd. Wat is dat toch voor een bijna debiele reactie die Nederlanders ten aanzien van topsport hebben. Haarlem schrijft dat het Van Gennip nog steeds aan de borst kluistert,

de rest van Nederland vindt haar inmiddels een zweverige, tot mislukken gedoemde kletskaus. Wie is in deze komedie nu eigenlijk zelig? Als ik er serieus over nadenk, dan kan ik helaas niet anders vaststellen dat de vaderlandse (sport)pers in ieder geval voor een deel verantwoordelijk is voor de treurige oordelen die kennelijk bij het grote publiek postvatten. Natuurlijk, de pers is een afspiegeling van wat het 'volk' aan kwaliteit voortbrengt en je kunt de pers moeilijk verwijten dat Bart Veldkamp door rood-wit-blauw geschilderde wangen bij een bespottelijke Haagse viering wordt betrokken en volgend jaar misschien alweer verguisd wordt door een even Haags defaitisme, maar toch. Als de pers al niet normaal op nationaal succes of op 'gewoon' falen kan ingaan, wie dan wel?

Ik kan me wel een beetje vinden in de onkundige dame die de ingezonden brievenpagina van de Volkskrant redigeert. Het is haar taak een van de meest gelezen krantenpagina's te lande samen te stellen en ei-

genlijk zou ze elke brief die betrekking heeft op de tv en niet op de krant, terstond door moeten sturen naar de NOS. Maar bij wijze van uitzondering besloot ze de ergernis lucht te geven die lezers tijdens Albertville op haar bureau deponerden.

■Stuitende vertoning

Het kwam erop neer dat Mart Smeets diende op te hoepelen. Deze 'emotiefreak', zo oordeelden de respondenten, heeft nog slechts één motief: zichzelf als tv-held presenteren. De rest is ondergeschikt. Het was inderdaad stuitend, hoe Smeets zijn wijsheid tot wetten dacht te kunnen verheffen. Toen Bart Veldkamp op de 5000 meter gewoon beroerd ijs trof en daardoor zijn medaillekansen teloor zag gaan, zei Mart Smeets tegen de thuisredactie, althans tegen Annet van Trigt (die de woede van Veldkamp heel goed kon begrijpen): "Nee, Annet, dit is topsport, deze jongen moet niet klagen, deze jongen moet weten dat topsport nu eenmaal keihard is. Snap je dat, Annet? In topsport gelden geen excuses."

Smeets weet dat, omdat hij ooit bij het Haarlemse Flamingo's één van de mindere basketballers was. Over een individuele sport zal hij nooit iets kunnen uitleggen. Ook hij was in 1988 verliefd op Yvonne van Gennip, maar evenmin als Heinze Bakker, Sierd de Vos of zelfs het amechtige schaapje Ria Visser kon hij uitleggen, hoe moeilijk het is de last van drie gouden medailles, behaald in een eerdere fase van je loopbaan, met verve te dragen. Geen enkele adequate vraag in die richting kon die veel te grote NOS-ploeg in Albertville daarover stellen.

■Onbenullige voorlichting

Nee, de commentatoren van de 1500 meter zagen niet eens dat Yvonne van Gennip die eerste 300 meter bijna op haar oude niveau reed; dat moesten ze naderhand uit haar eigen mond vernemen. Natuurlijk spookt het door je hoofd, als je vier jaar eerder diezelfde afstand met een compleet andere benadering, met andere begeleiders en trainers, superieur hebt gewonnen. Het is een heidens karwei, vooral mentaal, om het verleden in evenwicht te brengen met het heden. De kans dat het niet lukt is groot en waarschijnlijk viel Van Gennip, omdat ze nog niet geheel verlost was van successen in Calgary. Maar geen verslaggever die over die nuances een vraag stelde. Nee, aflachten maar. Ze had nooit meer mogen beginnen. Het goud van Calgary had voldoende moeten zijn.

Ook al door de bespottelijk ruime aandacht voor de Winterspelen kwam er een overaccent te liggen op Van Gennips falen. De zendtijd moest worden volgepraat en de hoeveelheid verkochte lariekoek was navenant. Misschien is het daarom de gewone kijker en luisteraar in Haarlem of omstreken ook niet eens te verwijten dat het verweer tegen Studio Sport nogal primitief is. Hoe immers kan het 'publiek' ooit een normaal oordeel over topsport vormen met de onbenullige voorlichting die de tv verschaft?

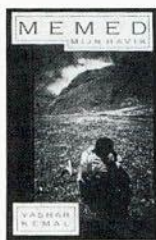
Hans van Wissen

BOEKEN

Turks meesterwerk

Uitgeverij In de Knipscheer doet een meer dan gerechtvaardigde poging om de Turkse schrijver Yashar Kemal onder de aandacht van het Nederlandse publiek te brengen, nadat een eerdere poging daartoe, van een andere uitgever, in de jaren zeventig mislukte.

In 1988 verscheen de prachtige roman 'De gewraakte zeeman' en in 1990 het lyrische liefdesverhaal 'De legende van Ararat'. De najaar '91 verschenen roman 'Memed, mijn havik' is het boek waarmee Yashar Kemal in eigen land doorbrak. Ook zijn internationale reputatie bouwde hij op met deze inmiddels wereldwijde bestseller.

De roman speelt zich af in de bergen van Anatolië (Zuid-Turkije). Inca Memed, enige zoon van een weduwe, moet vanaf zijn vroegste jeugd ploeteren voor de Aga, heerser over dorpen en landerijen in de wijde omgeving. Deze tiran heeft alles en iedereen aan zich onderworpen. Reeds als klein jongetje probeert Memed dit keiharde en wrede bestaan te ontvluchten. Hij vlucht weg maar wordt teruggehaald, waarna zijn leven en dat van zijn moeder, als straf voor het wegllopen, door Abdi Aga nagenoeg onmogelijk wordt gemaakt.

Het enige lichtpuntje in zijn bestaan is zijn liefde voor het meisje Hatché, dat echter als echtgenote is toegewezen aan de neef van Abdi Aga. De enige oplossing is vluchten. Helaas loopt deze vluchtpoging op niets uit; ze worden opgespoord en in een gevecht dat volgt, doodt Memed de neef van de Aga. Memed weet alleen te ontsnappen, maar is vogelvrij en alles kwijt. Hij sluit zich aan bij een struikroversbende. Na enige tijd wordt hij leider van de bende en ontvoert hij zich als een ware 'Robin Hood', die op alle fronten de strijd aanbindt met de Aga, daarbij op handen gedragen door de onderdrukte bevolking. Kortom, alle ingrediënten voor een spannende avonturenroman

zijn aanwezig. Het is de grote verdienste van Yashar Kemal dat hij dit met zijn indrukwekkende vertellersgave heeft weten samen te smeden tot een prachtig, maar vooral ook heel echt verhaal met een zeer levensechte held.

Yashar Kemal: *Memed, mijn havik*. In de Knipscheer, Amsterdam 1991. 468 blz. f 45,- (KH)

Spreekwoorden

'Spreekwijzer Internationaal' van Riemer Reinsma is een bron van vermaak voor een ieder die geïnteresseerd is in spreekwoorden en uitdrukkingen.

Hij verzamelde Nederlandse uitdrukkingen en spreekwoorden en vergeleek ze met hun buitenlandse broertjes en zusjes die qua inhoud overeenkomen. Zo krijg je een aardig kijkje in de buitenlandse keuken van uitdrukkingen en spreekwoorden en in de verschillen in cultuur.

Voor zover er Franse, Duitse en Engelse equivalenten bestaan, worden die vermeld. Niet-systeematisch maar wel vaak worden Friese, Vlaamse, Russische, Spaanse en Italiaanse equivalenten vermeld en af en toe kom je zelfs een Japans, Indonesisch, Arabisch of Afrikaans broertje of zusje tegen.

Bijvoorbeeld de Nederlandse uitdrukking 'Hij heeft ze niet alle vijf op een rijtje'. In het Afrikaans is het: 'Hy het nie al sy varkies in die hok nie. Of de uitdrukking 'Er zit een steekje aan hem los'. De Friezen zeggen 'aan hem is een draadje los', de Engelsen zeggen 'er is een schroef los'. De Russen en Spanjaarden gaan nog verder en stellen dat 'iemand een schroef mist'.

De uitdrukkingen en spreekwoorden zijn gegroepeerd rond 35 zeer uiteenlopende thema's; van planten tot gevoelens en psychische eigenschappen, van mensen tot getallen.

Riemer Reinsma: *Spreekwijzer internationaal*. Het Spectrum, Utrecht 1991. 187 blz. f 14,90. (KH)

'Politiek besmet'

De Nederlandse schrijfster Ruth Havelaar (ps van Jitske Mulder) trouwde in 1981 met een Indonesische man, die vanwege zijn politieke overtuiging jarenlang (zonder vorm van proces) gevangen had gezeten op het Molukse eiland Buru. Haar man was, met duizenden anderen, opgepakt na de nacht van 30 september op 1 oktober 1965. In die nacht werden zes rechte generaals vermoord zonder dat ooit helderheid is verkregen wie de samenzweerders waren, laat staan hun motieven. Suharto wees de communisten als de coup-plegers aan, met als gevolg dat iedereen links van het midden tot staatsgevaarlijk werd bestempeld.

Wat het is om met zo'n ex-tapol

(ex-politiek gevangene) te leven in het Indonesië van nu beschrijft Havelaar op indringende wijze in haar boek

'Inkwartiering. Indonesië door de ogen van een Nederlandse vrouw'. Ex-tapols zijn gebrandmerkt en dat verandert zelfs na zoveel jaren niet. Ze moeten oppassen voor de burens (verkliekers), ze komen niet of nauwelijks aan een baan, ze moeten zich onophoudelijk laten registreren, verhuizen wordt hen bijna onmogelijk gemaakt, ze leven voortdurend in angst opgehaald te worden, enz.

Op overtuigende wijze schetst Havelaar hoe het voelt te moeten leven onder een totalitair bewind. Toevallig gaat dit boek over Indonesië, maar in ieder ander land waar mensenrechten worden vertrapt, is het niet anders.

Ruth Havelaar: *Inkwartiering*. De Geus, Breda 1992. 127 blz. f 27,50. (WH)

Reisherinneringen

Van de hand van de bekende Egyptische socialistisch-feministische arts en schrijfster Nawal El Saadawi verscheen een nieuw werk in vertaling. Deze keer geen roman, maar een bundeling van negen verhalende reportages: 'De andere kant van de wereld'.

In haar 'Eerste reis naar het buitenland' reist ze (deel uitmakend van een delegatie artsen), na het kongres in Algiers, door naar Parijs, Londen en Dublin en maakt ze kennis met de Westerse wereld. Een wereld van verschil: 'Geen enkele man viel vrouwen lastig (...). Geen enkele man drong zich opzettelijk op tegen de vrouwen voor hem.' Zittend op een terras van een Parijs café met een groot glas bier: 'Mensen

liepen voorbij en van de mannen die passeerden was er niet een die naar mij keek of iets tegen me zei.'

Daar tegenover plaatst ze haar Egyptische ervaringen: 'In Egypte kon ik niet in cafés zitten, want in ons land zijn cafés

voorbewoond aan mannen (...). Ik kon nooit rustig over de Nijlkade wandelen zonder gevolgd te worden (...). Dus ik zat nooit meer in cafés en wandelde nooit meer langs de Nijl (...). Een alleenstaande vrouw is niemands eigendom en dus is ze in de ogen van de mannen openbaar bezit.'

In de volgende acht vertellingen neemt de schrijfster de lezer mee op haar reizen rond de wereld. En steeds plaatst Saadawi haar eigen, in Egypte opgedane, ervaringen tegenover de andere culturen. Soms is ze verbaasd, een andere keer verwonderd en een enkele keer kwaad. Boeiend blijft het tot de laatste bladzijde. Wie de indruk krijgt uit deze korte bespreking dat het Westen alleen maar staat voor 'goed' en Egypte voor 'slecht' vergist zich, getuige de laatste regels van dit opmerkelijke boek: 'Wij weten dat bijna elke regering onderdrukkend en ondemocratisch is. Ik heb geen enkele illusie meer over de zogenaamde westerse democratiën.'

Nawal El Saadawi: *De andere kant van de wereld*. Furie, Amsterdam 1991. 274 blz. f 34,50. (WH)

Dood en schuld

'Een dwaling van de wil' van Lidia Ginzburg bevat twee vertellingen/essays. De bundel opent met 'Terug naar het uitgangspunt', een uit 1938 daterende filosofische vertelling waarin de auteur antwoordt zoekt op de vraag wat de betekenis is van de dood voor mensen

die niet in een hiernamaals geloven. Ginzburg analyseert begrafeniserituelen, bestudeert begraafplaatsen en onderzoekt begrippen als moed, doodsvrachting, lafheid en doodsangst. Over dapperheid maakt ze de volgende behartenswaardige opmerking: 'De dwang van het systeem van waarden dat de maatschappij een ieder, zelfs de meest eigenzinnige, oplegt is mateloos groot; vloeit daar bijvoorbeeld uit voort dat dapperheid goed en lafheid slecht is, dan is het streven om niet beneden de geldende norm te zitten sterker dan het instinct tot zelfbehoud; angst voor de dood verliest het van angst voor sociale afkeuring en minderwaardigheidsgevoel (...). Merkwaardig dat zo iets enorms als de dood overwonnen kan worden door zo iets kleins als de prikkel van de eigenliefde.' De tweede vertelling 'De dwaling van de wil', geschreven in de jaren tachtig, is op te vatten als

een literaire studie over schuld en berouw. Bij uitstek een boek voor liefhebbers van filosofisch getinte literatuur.

Lidia Ginzburg: Een dwaling van de wil. Pegasus, Amsterdam 1991. 126 blz. f 24,50. (WH)

Krijgsmacht

In 'Van vijandbeeld naar vriendbeeld! Van dienstplicht naar beroepsleger?' (red. Bert Bomert en Leon Wecke) wordt getracht, op basis van resultaten van opinieonderzoeken, de veranderingen in de publieke opinie in kaart te brengen, daar waar het gaat om ervaren bedreigingen van buitenaf. Wat uit de enquêteresultaten revoorschijn komt is dat t.a.v. de voormalige Sovjet-Unie deze zich in korte tijd heeft ontwikkeld van een vijandbeeld naar dat van een vriend-partner- en medestanderbeeld (Niet minder dan 63% van de bevolking houdt er helemaal geen vijandbeeld meer op na!) Naast de opinie van de burgers wordt ook (de laatste tijd althans) die van beroepsmilitairen van de KL onderzocht. Ten aanzien van deze laatste groep wordt ook de vraag aan de orde gesteld naar de relatie tussen motivatie en wegvallend vijandbeeld (afstudeerscriptie van twee KMA-studenten).

Naast onderzoek naar het vijandbeeld bevat deze bundel ook enkele artikelen over het oordeel van de Nederlandse bevolking over de krijgsmacht. In toenemende mate blijkt de publieke opinie zich uit te spreken voor een vrijwilligerskrijgsmacht. (In 1991 50%. Van de jongeren is 57% voor een vrijwilligersleger, van de dienstplichtigen – al behoeft dat geen verbazing te wekken – zelfs 62%.) Deze laatste

cijfers zijn niet onbelangrijk in het licht van de – waarschijnlijk finale – discussie over het al of niet continueren van de dienstplicht.

Nagenoeg alle in deze bundel bijengebrachte artikelen zijn eerder (in boekvorm) gepubliceerd. Echt nieuws bevat het boek dan ook niet. Voor diegenen die, over dit vraagstuk, snel willen worden 'bijgepraat' is deze uitgave een uitkomst. Bert Bomert en Leon Wecke (red.): Van vijandbeeld naar vriendbeeld! Van dienstplicht naar beroepsleger? Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Postbus 9108, 6500 HK Nijmegen 1992. 128 blz. f 20,- (WH)

Gekte

'Een eeuw lang heeft de familie Wittgenstein wapens en machines geproduceerd, tot ze uiteindelijk Ludwig en Paul voortbracht, de beroemde baanbrekende filosoof en de, in elk geval in Wenen, niet minder beroemde of juist daar nog beroemdere gek, die in feite even filosofisch was als zijn oom Ludwig, zoals omgekeerd de filosofische Ludwig

even gek was als zijn neef Paul ...' Een citaat uit 'De neef van Wittgenstein', de pas verschenen vertaling (door Gerrit Bussink) van een 'roman' uit 1982 van de

Oostenrijkse roman- en toneelschrijver Thomas Bernhard, die als ondertitel meekreeg 'Een vriendschap'. Het gaat hier om de jarenlange vriendschap tussen Bernhard (1931-1989) en de 'gekke' Paul Wittgenstein. 'In wezen ben ik alleen maar twalf jaar lang getuige van zijn sterven geweest', concludeert de auteur tenslotte, 'en heb ik in die twaalf jaar uit dat sterven van een vriend een groot deel van de kracht voor mijn eigen overleven geput (...)'.

Bernhard ziet veel overeenkomsten tussen Paul en zichzelf, waaronder een hartstochtelijke liefde voor muziek, en vindt zichzelf niet minder 'gek' dan Paul en diens oom Ludwig. Niet voor niets begint hij zijn boek op het moment, in 1967, dat hij na een zware tumoroperatie (B. leed aan een fatale longziekte) in hetzelfde Weense sanatorium ligt als waar zijn vriend voor de zoveelste keer verblijft in het paviljoen voor geesteszieken. Al direct volgt een scheldkanonnade tegen artsen en vooral tegen zenuwartsen, 'de feitelijke duivels van onze tijd'.

Zoals gebruikelijk in zijn boeken zullen er nog heel wat volgen, want niemand wordt gespaard in deze literaire bajonetgevechten: van Oostenrijkse politici tot Weense burgers, caféhouders tot theaterdirecties, journalisten tot acteurs, van de steenrijke doch cultuurvijandige familie Wittgenstein (behalve de buitenbeentjes Ludwig en Paul) tot... Bernhard zelf, want het meest genadeloos is vaak zijn zelfkritiek. Fascinerend als altijd! Thomas Bernhard: De neef van Wittgenstein. De Prom, Baarn 1992, 116 blz. f 27,50. (FS)

Suriname

In februari jl. verscheen een bundeling verhalen over Suriname onder de titel 'Landmeten', geschreven door Winston Leeftang (ps. van Michiel van Kempen, 1957). Die titel is een vondst, want 'opgemeten' wordt er, vanuit allerlei standen en invalshoeken, in deze gevarieerde bundel. Van land en mensen wordt de maat genomen, niet normerend maar observerend met een gevoelige lens. Er zit veel humor in deze vlot en vakkundig geschreven verhalen, van licht ironisch tot zwaar sarcastisch, niet cynisch. Een citaatje uit het eerste verhaal 'De Hongaarsen': 'Haar einde kwam even abrupt als er indertijd een einde was gekomen aan de romance van haar tweelingzus. Aan de Rust en Vredestraat knalde ze met haar Oosteuropese wagen op een militaire truck die haar geen voorrang verleende. Zo bracht het militaire regime haar toch ten val.'

Ontroerend is het verhaal 'De polaroidfoto', waarin de MP de geestelijk niet volwaardige Jacobus bij z'n moeder komt weghalen voor het vervullen van z'n dienstplicht, en de rol die dominee Zeefuik daarbij speelt. Grimmige constatering is er ook, bijv. in het laatste verhaal 'Jij at de vensterbank op': Ik werkte me kapot, fietste me in

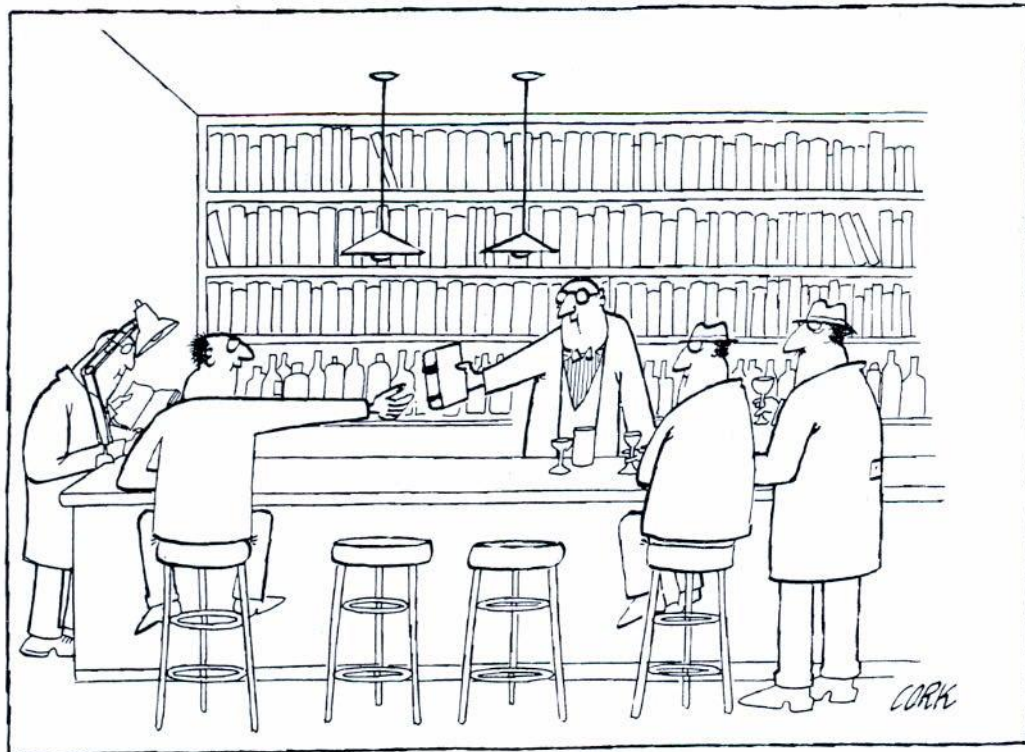

het zweet, omdat voor de kapotte auto geen onderdeel meer te vinden was in ons door moordenaars bestuurd Zuidamerikaanse land.'

Inhoud en vorm van de verhalen zijn soms mooi in overeenstemming, zoals bij 'De man in de zandloper', dat begint en eindigt met de prachtige zin 'Waar de oude man zit, ruikt het naar zee'. Tussen het keren van de zandloper gebeurt nogal wat, of toch niet?

Na de epiloog is er tot slot nog de 'correspondentie' over het schuilnaamprobleem: eigenlijk overbodig vind ik, maar ook wel vermakelijk. Ik hoop in elk geval in de toekomst meer onder ogen te krijgen van Michiel Leeftang of Winston van Kempen, want deze bundel is veelbelovend. Winston Leeftang: Landmeter. In de Knipscheer, Amsterdam 1992, 141 blz. f 25,-. (FS)

Karen Heij, Wim Heij
Frank Spoelstra

SINDS WANNEER WORDT ER
DOOR ONS NIET MEER
GEGROET ?

